

IBURU

Iburu ragidai mu okamaga Oka gwede nene tapu ki kabuwai

Oka yau ka suma sumatagamawa ragidai ragiragi bananamupu ki mu togitamana ki nana okamupu. Iyesu e ka tawiri ogayawa apunai Mamanuga God e yabareya nu nene uburau nu yonanuga wagau.

Oka debai empamana ki kabuwai

Keriso e Mamanuga God nunupu wetawetara

1:1-3

Keriso ka esida ko aneya kuduba ka erida *1:4-*

2:18

Keriso ka esida ko Mosisi yo Diyosuwa ka erida

3:1-4:13

Keriso ka esida ko dobopiyamu ragidai ka erida

4:14-7:28

Keriso ka gwaiyaba waunai esida *8:1-9:28*

Keriso e puyoi ka kawayaya esida *10:1-39*

Suma ka gwede? *11:1-12:29*

Mamanuga God mamamapamu *13:1-19*

Guriguri siyarai *13:20-21*

Parau siyarai *13:22-25*

Mamanuga God e yonai Iyesu pokaiya matarawena

¹ Naiya takari kawayaya nu bodanuguma Mamanuga God e yonai wainapamana ki nana ka e yawata ebo ebo pokaiya mara ropani kawayaya e bonanai wainapamawa tagamawa ragidai

kabuwatamiyawa. ² Ko karako mara siyarai yau rabineya ka e Gubagai pokaiya nu kabuwanibu. E pokaiya ka Mamanuga God kunuma waira kuduba yamanapupu ade e eya Gubagai mena winepupu da mara siyareya ki ka e gwedegwede kuduba e idai rabineya nakapoto. ³ Mamanuga God e eya sinini tanai bagi kawayaya ki e Gubagai naureya minibu siwa. E nuwai notai ade e kiyabui kuduba ka e eya Mamai nunupu wetawetara ade e yonai kasiyarai kawayaya ki pokaiya ka kunuma waira kuduba e wagubu umuneya mu wata-mugu ubumu. E nu biginuga kuduba surupana ki yawatai mebu kewowena eweya ka e ade kipu ubupu kunumau kayawena manako Mamanuga God Kasiyarai Kawayaya Esida Apunai ki e madaneya e idai garu deneya kwarisi-wena tondubu tondau.

⁴ Aneya kuduba ka kawakawaya ade mu simaga ka mete kawayaya. Ko Mama-nuga God e ebo nuwaiya wagubu da e eya Gubagai ki e mena ka kawayaya esida ade e si ka mete kawayaya esida ko aneya kuduba mu simaga ka e kobaiya. ⁵ Mamanuga God e eba ubupu e aneyai mosi sibu, wagubu ke;

‘Kau ka nau Gubagani ade karako kau mamagi ka nau.’

Pa mena, e inako eba wagubu. Ade e aneyaiyoma mete eba tadebu, wagubu ke;

‘Nau ka aneya buri ki e Mamai ade e nau Gubagani tondono.’

Pa mena, e aneyaiyoma inako eba tadebu.

⁶ Ko e eya Gubagai amu suwakarai waira yau kawareya tonopana kwaewagawa ka e yona yau wagubu ke;

‘Nau aneyaniyoma kuduba, wi nau Gubagani yau e mena si esida tepapiyoi.’

⁷ Ade aneya mu nene ka e ubupu wagubu ke;

‘Nau suwagani manako nau aneyaniyoma nusuru maba baitagisi kayatagisi.

Nau suwagani manako nau bigabiga-niyoma mata nonarai maba wenatagisi.’

⁸ Mamanuga God e aneyaiyoma mu nene inako wagubu ko e eya Gubagai ki e nene ka e bonanai wainapiyawa wagawa apunai mosi oka yau okapupu, wagubu ke;

‘Kau ka God. Kau garigi rabinaya ka kau kasiyaragi maramara tondono kaniyono.

Kau iyapanagiyoma mu yabiyabiri-maga kau uburei bagi supasupai mena mu wade supasupatamiyei

⁹ Bera bagi supasupai ki kau nuwageya poyo ko bera berokoi ki kau keipiyei,

ki pokere kau Mamagi God nau kau winenibuwani ade kau mamama-nugana ki nana monaganibuwani, tepanibuwani ade iyarau tamuni-buwani,

da kau kowagiyoma kuduba kau kobageya idiwana ki nana.’

¹⁰ Mamanuga God e okai inako wagubu ade e Gubagai nene ade wagubu ke;

‘Kau ka Kaiwawo. Kau mara kerareya nuwagibi manako waira kuduba wenawena.

Kau kaubo idagere kunuma yamanapipi.

¹¹ Kunuma waira kuduba aita ewa gogatagisi,

ko kau ka maramara tondowa kaniyowa.

Sipuma goragora purupurutagamu gagai
wenawagau ki maba ka kunuma yo waira
mu kasiyara-maga aita kewoyagisi.

¹² Iyapana aukwara ewopiyamu ki maba kau
kunuma waira ewopi,

ade iyapana gwedegwede gagai rikapiyamu ki
maba kau kunuma waira rikatami da mu
kiyabumaga wirayagisi ebo wenayagisi.

Ko kau kiyabugi eba wirayagisi kudubai mo we-
nayagisi. Pa mena.

Kau eba maguranuwagi ade kau kwamuragi eba
kewoyagisi.

Kau watageya mena mara mara tondowa kaniy-
owa.'

¹³ Mamanuga God e aneyaiyoma mo eba tadebu,
wagubu ke;

'Kau yewe madanani garu deneya tondowa da
nau kau iyaragiyoma kuduba kwanata-
mani kau kerapugi kobaiya nakatamani ke-
woyagisi were.'

Pa mena. E mu mo inako eba tadebu ko e
Gubagai mena yona ki sibu.

¹⁴ Ki pokere aneya ki mu ka gwede? Mu ka
keyai. Mamanuga God mu tonotapu da mu e
bigabigai kwaetagamana ki nana. Iyapana iya
waunai wadamana ki nana winetapu ragidai ki
mu waitatamiyamu togitamiyamu iwu.

2

*Mamanuga God Keriso tonopupu iya waunai
negebu.*

¹ Ki pokere nu yona mibai waina mipi ki nu naigida mena yadamu doko kwaenda waira yau notai baiyagisi nu taininiyoto manako nu paerepamu yawata kwaiya kaigamu. ² Naiya takari kawaya ka Mamanuga God e aneya-iyoma tadebu manako mu yona ki nu ripakwarak-waranuguma tademupu. Mu yona tagubu ki ka yona mibai ki pokere iyapana gwedewau mu yonamaga ki tagararamupu bo eba sumamupu ki ka mu denai bita makeya makeya wadu-mupu. ³ Mu denai bita inako wadumupu ki pokere nu karako iya waunai bagi kawaya ki yonai wainamipi sumamipi ragidai ubumamu yona ki tagararamupu kamadamu ki ka nu bita denai wada-mana ki badidi maba baibigapamu? Ki pa mena. Nu iyanuga yonai ki ka nu Kaiwawonuga yabiri wagubu matara manako iyapana e yonai ki wainamupu mibimupu ragidai ki mu poka-mugere ka nu kataigibi wetawetara da yona ki ka mibai. ⁴ Ade mu yonamaga tagubu ki kawareya ka Mamanuga God matakira kiyabumaga ebo ebo kunuma kasiyarai pokaiya mete kwaewagawa nu yabunugere empemeya. E ebo nuwaiya ki makeya ka e puyo ebo ebo e Keyai Tanai Bagi Kawaya ki pokaiya puru-pupu nu eyaka eyaka negebu ki pokere nu kataigibi wetawetara da e badidi wagubu ki kuduba ka mibai.

Iyesu iya waunai ki yawatai nu kabuwaniyau

⁵ Nu karako waira waunai aita ewa baiyagisi kawareya idiwomu ki sisiyai iwegemei. Mamanuga God eba e aneyaiyoma winetapu da mu

waira ki kwayubapamana ki nana. Pa mena. ⁶ Ko e okai mosi naiya okamupu ki wagubu ke; 'Mamanuga God, nu ka pa iyapana kaina ko kau gwede nana nu nene wainapiyei?

Nu ka maimerei munta ko kau gwede nana nu kwayubaniyei?

⁷ Kau iyapana yamananibi ade aneya kobamugu mara eba rowarowa idiwana ki watai mete yamanapipi nu nakanibi,

ko ki eweya ka kau nu sinuga tepapipi kau kasiyaragi tanai bagi kawayaya negebi,

⁸ manako kau yamanagi kuduba mu yabiyabirimuguma nu nakanibi.'

Oka ki wagubu da e yamanai kuduba mu yabiyabirimuguma ki e nu iyapana kaina nakanibu da nu ubumana gwede-gwede ki kuduba kwayubatamana ki nana. E wagubu ki nu karako nu yabunugere matarau eba empemei,

⁹ ko nu Iyesu e empemei. Mara eba rowarowa ka e kwarisiwena aneya mu kobamugu tondawa ko ki eweya ka Mamanuga God e tepapupu e kasiyarai bagi kawayaya ki taneya tapu tondau. Iyesu e ka midi makari ade nuwaboya bananapupu iyapana kuduba nu nene powena. Nu paerenuga ki denai bita nubo wadamana ko ki ka Mamanuga God e Iyesu kwae-wena ki pokaiya rikapupu manako nu wadinibu bagi.

¹⁰ Mamanuga God e ka gwedegwede kuduba yamanapupu ade gwedegwede kuduba maramara iya tageyau ki apunai. E ebo nuwaiya wainapupu da supasupai ki pokere e iyapanaiyoma tetamana e eya taneya nakatamana ki nana ka e bita yo midi

makarai Iyesu kwebu da e bita wadubu ki pokaiya nu Iya Negeyana Apunai uburana wara-niyana da nu iya waunai wadamana ki nana. Mamanuga God e inako kwae-wena ki ka e supasupai bagi kawaya kwaewena. ¹¹ Nu biginuga surupiyau apunai Iyesu e yo nu Mamanuga ka eyaka mena ki pokere e umunai eba mayamayawena, ¹² ko e wagubu ke;

‘Mamai, kau sisiyagi ki nau yowani-yoma tadeyakani.

Kau sumaniyamu ragidai mu pauna-mugu ka nau kau sigi umayo pokaiya esida tepapakani.’

¹³ E inako wagubu, ade wagubu ke;

‘Nau sumani ki nau Mamai God e bameya tarakani.’

Ade wagubu ke;

‘Mamanuga God e mununiyoma tegebu ki karako nau mete idiwei yau kena.’

¹⁴ E munuiyoma ka nuyo, ko nu ka iyapana kaina, nu midinuga, kwakware-punuga, daranuga mete kina, ki pokere Iyesu mete kina iyapana kaina nu maba wenawena. E nu nene powena manako ki pokaiya ka e minimini popo apunai Seitani e kasiyarai kuduba taoropupu tainipupu poyo. ¹⁵ E kwaewena ki pokaiya ka iyapana kuduba maramara popoigamana kudeya wainapemeya idiweya ki notai nu rabinanugu umanibu dokodoko ki e rikapupu.

¹⁶ Nu katainugu da Iyesu yewe wairau bauwena ki ka e eba aneya waitatamana ki nana bauwena ko e oragai apunai Eburamu e momoiyoma nu waitaniyana ki nana bauwena. ¹⁷ E nu waitaniyana ki nana ka e iyapana kaina nu

maba wenawena da e yowaiyoma nu badidi maba idiwei ade gwedegwede marai kawai badidi bananapemei ki kuduba e mete inako bananapana ki nana. Mamanuga God bameya dobopiyamu ragidai mu kawa-kawaimuguma yewe wairau Mamanuga God nene upitagamu ki maba ka tawiri ogayawa apunai Iyesu karako kunumau Mamanuga God e yabareya nu nene uburau nu sisiyanuga wagau. E eba kamadiniyau ko e nuwanuwaniyau ki pokere Mamanuga God karako Iyesu pokaiya nu biginuga empiyau surupiyau. ¹⁸Iyesu e midi yo makari bananapupu ade waira yau kerapu taisini marai kawai e bameya mete bauwena. Ki pokere nu kerapu taisini inako banana-pemei ki ka e uburau nu waitaniyau ade nu toginiyau.

3

Iyesu e ka kawaya esida ko Mosisi ka e kobaiya

¹ Kowaniyoma, nu sumanuga eyaka mena ragidai; Mamanuga God e wi mete winenibu ki pokere wi nuwaga notaga Iyesu mena bameya tondono. E ka tawiri ogayawa apunai ki pokere Mamanuga God ubupu e tonopupu manako Mamanuga God bameya dobo-piyamu ragidai mu kawaimaga yewe wairau uburau upiwagau ki maba ka e mete kina inako nu nene uburau nu sumanuga togipiyau. ² Mamanuga God e tawai mibai ka e eya iyapanaiyoma. Oragai apunai Mosisi yewe wairau Mamanuga God e tawai kwayubapiyawa tondawa ko eba kamadubu ki maba ka Mamanuga God upi kuduba winepupu Iyesu kwebu ki mo e eba kamadubu ko makeya

makeya supasupai mena kwaewagawa tondawa. ³ Wi keyakeyai yau mete wainapumuri; Apunu mosi tawa bagi kawaya mosi yadini ki ka eba iyapana tawa ki si tepapomoto ko tawa wadubu apunai ki e si mu tepapomoto. Ki maba; Iyesu e mena si nu esida tepapomu, ko oragai apunai Mosisi e ka kobaiya erida. ⁴ Tawa kaina ka iyapana nu idanugu waditamemei ko gwede-gwede kuduba ki yamanapiyau apunai ka Mamanuga God e mena. ⁵ Oragai apunai Mosisi e ka Mamanuga God e tawai kuduba ki rabineya bigabiga upi kwaewagawa tondawa. E upi mo eba kamadubu ade Mamanuga God aita ewa badidi wagana ki nene e mete kabuwa-wagawa. ⁶ Ko karako ka Keriso bau-wena. E ka Mamanuga God e eya Gubagai ki pokere Mamanuga God e tawai mibai ki yabiyabiri apunai ka eyo. E uburau upi ki kwaewagau ko eba kamadau. Nu sumanuga yadamu doko ade puyo ewa wadamana mamamai iwegemei nawanai idiwei ki eba notagogapamu ki ka nu Mamanuga God e tawai mibai.

Mamanuga God e iyapanaiyoma aiyata idiwono

⁷ Baganai, Mamanuga God e Keyai Tanai Bagi Kawaya naiya mena wagubu ke;

‘Wi Mamanuga God e bonanai karako wainapiyamu,

⁸ ki ka wi ripakwarakwaraguma naiya takari kawaya iyapana eba idiwu tawaneya tagamawa mama e tagararapamawa idiwa ade

e kasiyarai mete kina bo pa mena ki empamana ki nana e umunui kwenupamawa ki mu maba wi inako eba kwaiwogoi.

⁹ Mamanuga God e wagau; Wi ripakwarakwaraguma tawana ki rabineya nau kasiyarani mete kina bo pa mena ki empamana ki nana kwaesinimawa. Kwamura apunai apeya (40) ki rabineya ka nau kwayubatamekeya emisinimawa ko nau mu nene badidi kwaesugekeya ki mibai mu eba kataitagubu,

¹⁰ ki pokere mu bamamugu ka nau nuwani pupuwena, suwagubuwani ke; Mu mara-mara nau tagarara-siniyamu ade nau umununi ki mu eba wadamana wainapiyamu.

¹¹ Nau nuwani mu bamamugu pupuwena ki pokere nau gwaiyaba suwagubuwani kaimatana, suwagubuwani ke; Nau aiyata tageyana tawaneya ka mu mo nau bamaneya ika eba baitagisi idiwono. Pa mena.'

¹² Ki pokere kowaniyoma; Wi wibo kwayubaga kwaiwogoi yabu yabu idiwoi kwaenda gwede berokoi mosi wi rabinaga wirapoto wi sumaga kaupoto manako wi Mamanuga God Maramara Tondau Apunai ki tagararapumuri. ¹³ Mamanuga God e okai mara 'karako' nene wagubu ki ka e mara karako idiwei ki nene wagubu. Ki pokere karako deni deni waita kasiwaraiwogoi kwaenda bigi baiyagisi wi kerapugau yadini manako Mamanuga God bameya ka wi midiga togayagisi wagemama kwaiwagi. ¹⁴ Nu Keriso wauneya sumamipi makeya nu sumanuga badidi maba

deni mena e bameya tamipi ki eba kamadamu ko yadamu doko yamomu ki ka nu mibai Keriso mete ida wadewadeigemei ki ragidai. ¹⁵ Mama-nuga God e okai wagubu ke;

‘Wi Mamanuga God e bonanai karako wainapumuri ki ka wi ripakwara-kwaraguma naiya takari kawaya iyapana eba idiwu tawaneya tagamawa mama e tagararamawa idiwa ki mu maba wi inako eba kwaiwogoi.’

¹⁶ Iyapana Mamanuga God e bonanai wainapamawa ko ade tagarara-pamawa ragidai ki mu ka gwedewau? Mu ka oragai apunai Mosisi mu wara-tapu tawana Idipi kamadumpu kayatagubu ragidai ki muyo. ¹⁷ Ade Mama-nuga God e kwamura apunai apeya (40) ki rabineya e nuwai mu bama-mugu pupuwagawa ragidai ki mu ka gwedewau? Mu ka bigi notai nota-pamawa paerepamawa iyapana eba idiwu tawaneya gwairimupu popo-tagubu ragidai ki muyo. ¹⁸ Ade Mama-nuga God e gwaiyaba wagubu ke; ‘Nau aiyata tageyana tawaneya ki ka mu mo nau bamaneya ika eba baitagisi idiwono,’ e inako wagubu ki ka e iyapana gwedewau nene wagubu? Ki ka iyapana e tagararamawa ragidai ki muyo. ¹⁹ Bususu yau pokaiya ka nu kataigamu da mu sumamaga pa mena ki pokere mu aiyata tawaneya eba bautagubu.

4

¹ Ko Mamanuga God e gwaiyabanibu da nu aiyata tawanai ki kaigamana e mete ika aiyataigamana ki nana wagubu ki pokere nu

naigida mena notapamu wetawetara kwaenda nu aiyataigamana ki tetai tainipamu paere manako e aiyatanuga watai gwaiyabanibu ki nu ika eba baigamu. ² Iyapana naiya takari kawayaya idiwa ragidai ki ka Mamanuga God e yonai bagi kawayaya nu karako wainapemei ki maba mu mete wainamupu. Mu e yonai ki wainamupu ko eba sumamupu ki pokere yona ki mibai mu eba banana-mupu. ³ Ko nu dai ki Mamanuga God e yonai ki nu wainamipi sumamipi ki pokere nu aita ewa e bameya baigamu e mete ewapuru aiyataigomu idiwomu. Iyapana naiya idiwa ragidai ki mu nene ka Mamanuga God oka yau tapu, wagubu ke;

‘Nau nuwani mu bamamugu pupuwena ki pokere nau gwaiyaba suwagubuwani kaimatana, suwagubuwani ke;

‘Mu mo nau bamaneya eba baitagisi nau aiyatani wateya nau mete ika eba aiyataigomu. Pa mena.’

Mamanuga God inako wagubu ko e waira yamanapupu kewowena ki makeya ka e eya upi ki kuduba kewo-pupu aiyata mena tondawa. ⁴ Pura kawai nene ka Mamanuga God e okai mosi wagubu ke; ‘Pura kawai ki makeya ka Mamanuga God e upi ki kuduba kewopupu aiyata mena tondawa.’ ⁵ Ade oka ororeya mena kabuwanibuwani ki rabineya ka e wagubu ke; ‘Mu mo nau bamaneya eba baitagisi nau aiyatani wateya nau mete ika eba aiyataigomu. Pa mena.’ ⁶ Iyapana takari kawayaya Mamanuga God e yonai bagi kawayaya yabiri wainamupu ragidai ki ka e

yonai ki mu eba wadumupu sumamupu ki pokere aiyata tawaneya ki mu eba bautagubu.

Ko Mamanuga God e aiyatai watai ki tetai e ororeya mena tapu kewowena ki pokere karako ka iyapana kudubai dai ki e bameya baitogomono e mete ika aiyatatogomono. ⁷ E tagararapamawa ragidai ki ka mara yomi e teta tapu ki mu paeremupu ki pokere Mamanuga God mara waunai mosi winepupu ki e si mara karako sibu. Kwamura dai kewo-wena eweya ka e yona ki apunu Dewida pokaiya matarapupu okapupu ko oka ki nau ororeya mena wi kabuwanibuwani kewowena; 'Wi karako Mamanuga God e bonanai wainapumuri ki ka wi eba wagemamaiwagi.'

⁸ Oragai apunai Diyosuwa ubupena iyapana naiya idiwa ragidai waratapena Mamanuga God e aiyatai ki wateya nakatapena ki ka Mamanuga God e aiyatai watai ewa nene ki yonai mo eba wagubena. ⁹ Ko Mamanuga God e eya pura kawai ki makeya aiyata tondawa ki maba ka e iya-panaiyoma nu aiyata-nuga watai ki e mete tapu nu nawana-nuga tondau. ¹⁰ Ki pokere iyapana gwedewau Mamanuga God e aiyatai watai ki kaiwoto ki ka mu Mamanuga God e upi kewopupu aiyata tondawa ki maba mu mete upimaga kewopomoto manako aiyata idiwono. ¹¹ Ki pokere nau suwagani wainapumuri; Nu nuwa-nuga notanuga eyaka mena pokaiya ragiragi kawaya nisi kandomu da nu Mamanuga God bameya kaigamu e mete aiyataigomu. Iyapana takari kawaya e umunui eba wadamawa ko tagararapamawa ki mu maba nu eyaka eyaka inako eba kwaigomu

kwaenda nu aiyata watai ki tetai tainipamu paere manako gwepamu.

¹² Mamanuga God e yonai badidi wagau ki kasiyarai ka kawayaya esida ade e yonai badidi wagau ki makeya makeya wenawagau. Kereba uwarai daikere daikere ki uwarai ka maraitau ko e yonai ki uwarai ka kawayaya. E yonai nu rabinanugu surau ki ka nu mibinuga ade nu keyainuga ki paunamugu surau purupiyau ewanauwapiyau ade nu suwananuga rabineya surau nu suwana-nuga ade nu piwanuga purupiyau ewanauwapiyau. Nu notanuga ade nu nuwanugu badidi kwaiwagamana wainapemei ki kuduba ka Mamanuga God e yonai ki nu rabinanugu surau purupiyau, matarapiyau, ade wade supasupaniyau. ¹³ Mamanuga God e yabuiya ka gwede mosi weki gwaiya eba tondau. Gwedegwede kuduba yewe wairau e wagubu umuneya wenatagubu ki e yabuiya matarau uburau. E yabareya ka nu kuduba ubumamu manako nu badidi kwaigibi ki nu e bameya iwagamu matara.

Iyesu e ka tawiri ogayawa apunai

¹⁴ Iyesu e ka Mamanuga God e eya Gubagai karako kunumau yapu tondau. E mena ka tawiri ogayawa apunai ki pokere e Mamanuga God bameya dobopiyamu ragidai mu kawaimaga upiwagau ki maba e mete inako kwae-wagau Mamanuga God e yabareya nu nene uburau. E nu nene inako uburau ki pokere nu iyapana tade-me da nu e badidi maba sumapemei ki sumai nu yadamu doko ko eba kamadamu. ¹⁵ Nota berokoi ebo ebo nu kerapunugu wadau ki nu

kwaitana eba ubumamu nu nubo kasiyanuga pokaiya bodapamu. Pa mena. Ko nu nene uburau apunai e ka Mamanuga God bameya dobopiyamu ragidai mu kawaimaga ki e maba ko ade kawaya esida. Nu badidi maba idiwei ki kuduba e kataiya. E nu nuwaboyanuga wainapiyau, mibai ka waira yau kerapu wadewadei marai kawai nu rabinanugu taininiyau ki e mete inako bananapupu ko e gwede mo eba paerepupu ade bigi mo e eba kwaewena. ¹⁶ Mamanuga God e ka nu deni mena wadiniyana bagi ki wateya tondau ki pokere nu yabarayabara e bameya ika kaigamu. Nu kasiyanuga kewoyagisi wairoigamu ki ka e baiyagisi nu nuwanuwaniyoto ade toginiyoto manako nu paerenuga ki denai bita nubo wadamana ki e rikapoto deni mena nu wadiniyoto bagi.

5

¹ Mamanuga God bameya dobopiyamu ragidai mu paunamugu ka mu waretamaga mosi winepomoto mu kawaimaga tamoto manako e mu nene uburono Mamanuga God yabuiya e upi kwaeyogono. Iyapana bigi kwaetagubu ki mu bigimaga Mamanuga God empana surupana ki nana ka e uburono papa naurono pasurono ade puyo ebo ebo mete kina Mamanuga God bameya tarono.

² Apunu ki e ka iyapana kaina ade e nuwai notai ki kasiyarai mete pa mena ki pokere iyapana yawata paere-mupu kwakotagubu ragidai e bameya baitagisi ki ka e eba mu bonana ragiragitamini ko e mu waitatamini mibai e ka mu mete ewapuru eyaka mena. ³ E ka iyapana kaina ade e

nuwai notai ki kasiyarai mete pa mena ki pokere e Mamanuga God bameya papa naurono pasurono ki ka eba e iyapana mu paere-maga nene mena inako kwaeyogono ko e eya paerei ki nene mete kwaeyogono.

⁴Iyapana Mamanuga God bameya dobopiyamu ki upi kwaetagamu ragidai ki ka eba mu mubo nuwamugu kwae-tagamana wainapiyamu ki pokere mu wata bagi kawayaya ki wadumupu upi ki kwaetagamu. Pa mena. Mamanuga God ubupu oragai apunai Aroni yabiri winepupu upi ki kwebu ki maba e mu kuduba mete inako winetapu upi ki tagebu.

⁵Ki maba, Keriso e ka eba e eya si kawayawagana ki nana e ebo nuwaiya kwaewena manako Mamanuga God bameya dobopiyamu ragidai mu kawai-maga e watai wadubu. Pa mena. Mama-nuga God e mena ubupu Keriso winepupu, wagubu ke; 'Kau ka nau Gubagani ade karako kau mamagi ka nau.'

⁶Ade oka mosi rabineya ka e Gubagai nene yona yau wagubu ke; 'Kau maramara kemora nawaru uburowa iyapana mu nene dobo-piyamu upi ki nau bamaneya kwaenugowa tondowa.

Oragai apunai Merukesidiki upi ki kwaewagawa ki maba kau inako mete kwaenugowa.'

⁷Iyesu naiya yewe wairau tondawa ki makeya ka e nuwaiya badidi waina-piyawa ki kuduba e Mamanuga God kabuwapiyawa e bonanani ragiragi kawayaya mibi yadi e bameya guriguriwagawa. E kataiya da Mamanuga God kasiyara

wadubu da e Iyesu powagana ki yawatai bodapana ki mete baganai. E kwarisiwena e eya iyai kuduba e Mamai idai rabineya tapu ki pokere e badidi guriguriwagawa ki ka Mamanuga God e waitapiyawa. ⁸ Iyesu e ka Mamanuga God e eya Gubagai ko e bita yo midi makari banana-pupu ki pokaiya ka e Mamai umunui wadana ki yawatai kataiwena wetawetara. ⁹ E upi kuduba makeya makeya kwaewena kewowena ki pokaiya ka iyapana gwedewau karako Keriso e umunui yadini ki ka mu iya maramara idiwana kaiwana ki iyai bananapomoto. Mu iyamaga kerarai ka eyo. ¹⁰ E upi kuduba kewopupu makeya ka Mamanuga God ubupu e sibu, wagubu ke; ‘Oragai apunai Merukesidiki nau bamaneya dobopiyamu ki upi kwae-wagawa ki maba ka kau maramara iyapana nene nau yabaraneya uburowa dobopiyamu upi ki kwaenugowa.’

Wirai gamana ewanugere eba kaigamana ki kabuwai

¹¹ Nu yona yau kawareya ade dai wi kabuwanimana wainapemei ko ki ka ragiragi kawaya mibai ka wi waina-piyamu ko garugaru mena eba kataiwa-gamu. ¹² Wi mara rowarowa kawaya Iyesu e yonai kawareya kawareya wainapamawa idiwa ki pokere wi karako kabuwa ragidai ubumpibena iyapana yona ki kabuwatampibena ka baganai. Ko ki wi eba kwaiwagamu. Wi yona iyaruiyaru mena wainamupu ki pokere Mamanuga God e iya negeyana yonai ki kerarai ka iyapana kawareya kawareya wi ade kabuwanimono idiwono da wi

wainapumuri. Wi bani ragiragi eba kupamu ko wi amu mena kubamu. ¹³ Ko iyapana gwedewau amu mena kubomono ki ka mu munu wawayai maba mu watamugu mena idiwono. Munu wawayai ki ka nu supasupai badidi kwaiwagamana ki yawatai mu eba kataitagubu ade nu eba kwaiwagamana yawatai ki mu mete eba kataitagubu. ¹⁴ Ko iyapana kawakawai ki ka mu bani ragiragi mena kupomono. Yawata bagi ki kiyabui ka badidi maba ade yawata berokoi ki kiyabui ka badidi maba ki mu maramara empamawa kwaetagamawa ki pokere bagi ka bani kena ade berokoi ka bani kena ki mu mete kataitagubu kewowena.

6

¹⁻² Ki pokere, nu sumanuga yonai ki kerarai nu yabiri wainamipi suma-mipi ki mena nu kawareya kawareya iwogomu munu wawayai maba nu watanugu mena idiwomu ki ka eba baganai. Karako nu kawakawaigibi ade nu tawanuga bebedai ki nu ororeya mena nunumipi kewowena. Nu suma-nuga yonai ki kerarai ka yau kena; Po yawateya kaigemei ki nu kadamamu manako nu notanuga wirayagisi Mamanuga God e mena sumapamana ki nana ki yonai; Iyesu e si pokaiya siruwa-igamana ki nana ki yonai; Nu idanuga iyapana kawarimugu nakapamana mu nene gurigurigamana ki nana ki yonai; Popotagubu ragidai ade iyatagamana kimana ubumana ki yonai; Ade Mamanuga God e idai gurai iyapana kuduba nu naurinugu ugwadiniyana ragiragi denai negeyana ki eba kewo-

wagana ko maramara tondana kaniyana ki yonai. Yona ki kuduba ka nu suma-nuga kerarai ki yonai,

³ ko nu yona ki kuduba nu taganugu kamadamu manako yabaranugere mena kaigamu. Mamanuga God e wainapiyau da baganai ki ka nu inako mena kwaigomu yamomu.

⁴ Suma sumatagamu ragidai gwedewau mu sumamaga deni mena kaupomoto kayatagisi ki ka mu nota-maga badidi maba ade wirayagisi mu beramaga berokoi ki kamadini? Mu naiya Mamanuga God e taneya idiwa ade kunuma puyoi ki mu bamamugu mete bauwena. Mamanuga God e eya Keyai Tanai Bagi Kawaya ki mu rabina-mugu minibu siwa kasiyara tagebu, ⁵ e yonai bagi kawaya ki mu ororeya mena kataitagubu kewowena ade iya ewa nene ki kasiyarai mu mete bananamupu. ⁶ Ki pokere mu kasiyara ki kuduba deni mena kamadini tagararapomoto manako ewa ubumoto mu notamaga wirapomoto Iyesu bameya ade baitagisi ki yawatai mo pa mena. Iyapana naiya Mamanuga God e Gubagai ripa korosi naureya ikoko-mupu manako iyapana paunamugu e midimama kwemupu, ki maba ka e tagararamupu ragidai ki karako e kawareya inako ade ikokopiyamu midimama kweyamu. ⁷ Nau keyakeyai mosi suwagani wainapumuri; Nawaya kaworoto manako waira bagi rabineya suroto ki ka momai umupu ki bagi kawaya wenayagisi mibai kiroto manako raupomu marai ewa baiyagisi. Mamanuga God e eya uburoto waira ki yadini bagi. ⁸ Ko waira ki kawareya gwaba ade gaya inako wenatagisi ki ka Mamanuga God e yabuiya waira ki ka berokoi ki pokere e kowagai

ki marai baiyagisi ki ka e waira ki giripoto pa-suroto kwarisi.

⁹ Kowaniyoma, nau nuwaneya po wiyo. Nu sisiba yonai yau iwagibi ki ka nu wi bamagau pore eba wainapemei. Nu kataigibi wetawetara da wi ka iya yawateya bagi kawaya kaigubu kaiwu ki ragidai. ¹⁰ Mamanuga God e ka bagi supasupai ki apunai. Wi e iyapanaiyoma waitatampu ade karako mete waita-tamiyamu manako ki pokaiya e eya mete nota kwarikwarisipiyamu ki e no-tai eba gogayagisi. ¹¹ Ko nu nuwa-nugu po ka yau kena; Wi eyaka eyaka wi nuwaga notaga pokaiya mibi mamamai badidi kwaiwagamawa ki maba wi karako inako mete kwaiwogoi yamoi da mara siyarai baiyagisi makeya. Wi inako kwai-wogoi ki ka puyo bagi ewa wadamana nawanai idiwu ki mibai wi bamagau baiyagisi. ¹² Nu eba nuwa-nugu wi midi togotoga nene idiwoi ko iyapana kwarisitagubu suma mena sumatagamu da ki pokaiya Mamanuga God mu nene badidi gwaiyabawena ki puyoi e mu tageni ragidai, ki mu maba wi inako mete idiwoi.

Mamanuga God naiya gwaiyabawena ki mibai baiyagisi

¹³⁻¹⁶ Iyapana dai gwede mosi kawareya deni deni togomono manako iyapana mosi mu pau-namugu uburoto apunu kawai mosi e si pokaiya gwaiyaba kaimatana yagisi, ki ka yona kuduba wana kewowena ki kena. Ki maba, Mamanuga God badidi gwaiyabawena ki kuduba mibai ki oragai apunai Eburamu naigida mena kataiwa-gana wetawetara ki nana ka Mamanuga God gwaiyaba kaimatana wagubu ki kawareya e eya

si e mete sibu, mibai ka e si ki kawareya ka iyapana kawai mosi e si eba tondawa da e si ki pokaiya gwaiyabawagana ki nana. E oragai apunai Eburamu sibu, wagubu ke; 'Nau karako gwaiyaba kaimatana nidiyakani ka yau kena; Nau wadiniyani bagi manako kau ewageya ka kau momogi ropani kawaya wenatagisi.' Oragai apunai Eburamu e ka Mamanuga God e badidi gwaiyaba sibu ki nene eba wagawa tondawa ko e kwariwena wateya mena nawanawagawa tondawa ki pokere Mamanuga God badidi e kweyana gwaiyabapupu ki e makeya mete kwebu.

¹⁷ Mamanuga God e iyapanaiyoma gwede bagi tageyana gwaiyabawena ki e notai eba wirapana ko e wagubu ki makeya makeya mu tageyana ki nana ka e eya si gwaiyaba ki kawareya mete tapu mu tadebu. ¹⁸ E gwaiyaba wagubu ade e eya si kawareya mete wagubu ki pokaiya ka nu kataigibi wetawetara da e notai eba wirapoto ade e eba bera-yagisi. Nu gwedewau e diriwai kwai-gibi e bameya baigibi ade e kwayubai rabinaya idiwei ragidai ki ka nu rabina-nugu kasiyara wainapomu mibai ka nu kataigibi kewowena da e negeyana gwaiyabai wagubu nawanai idiwei ki kuduba e nu negeni. ¹⁹ E negeyana wagubu nawanai idiwei ki yonai ka dana ragiragi kawaya ki maba nu nuwanuga notanuga togipiyau. Dana ki eba kaiyarayagisi bo gwairiyagisi ko e kerarai ka kunumau Mamanuga God e eya tondau wateya aukwara utapupu ki rabinaya kinkinapupu uburau. ²⁰ Nu nene ka Iyesu yabiriwena wata ki kanibu manako karako tawiri ogayawa apunai nu nene ika uburau. Oragai apunai Meruke-

sidiki takari kawayaya Mamanuga God bameya dobopiyamu ki upi kwaewagawa ki maba ka Iyesu karako kunumau upi ki maramara kwaeyogono tondono.

7

Mamanuga God bameya dobopiyawa apunai Merukesidiki

¹⁻² Oragai apunai Merukesidiki e ka tawana Saremu ragidai mu kawai-maga tondawa. Ade Bagi Kawayaya Esida Apunai Mamanuga God bameya ka e dobo upi ki kwaewagawa. E si ki mibai mete kina. E si Merukesidiki ka keya-keyai ko ki mibai ka 'Kaiwawo Bagi Supasupai' ade e si daikere tawana Saremu naureya ki mete keyakeyai ko ki mibai ka; 'Nuwabagi Kaiwawoi'.

Oragai apunai Eburamu kawakawai ragidai apeya apeya ki raurutapu ade wirawena bauwena ki makeya ka apunu Merukesidiki e bananapupu paraupupu manako wadubu bagi ki pokere apunu Eburamu ubupu gwedegwede kuduba tepiyawa ki purupupu damu ida esida mena nakapupu manako damu ki eyaka mena wadubu apunu Merukesidiki puyo kwebu.

³ Apunu Merukesidiki e inai mamai yo e ripakwarakwaraiyoma mu bususumaga ki mo mu eba okamupu, ade e eya gwede mara wenawena ade gwede mara powena ki yonai mo mu mete eba okamupu. E ka Mamanuga God e Gubagai e maba uburau maramara Mamanuga God bameya dobopiyamu ki upi kwaewagau tondau.

⁴ Ki pokaiya ka wi kataiwagi da apunu Merukesidiki e ka apunu kawaya. Oragai apunai Eburamu e ka bususu kerarai ki apunai ko e yawira pokaiya gwedegwede kuduba tepiyawa ki e damu ida esida mena nakapupu manako damu ki eyaka mena wadubu apunu Merukesidiki kwebu. ⁵ Ade yona yau mete wainapumuri; Mamanuga God e gorai wagau da oragai apunai Riwai e momoiyoma Mamanuga God bameya dobopiyamu ki upi kwaetogomono ki ka mu tawana Isiraero ragidai mu gwede-gwedemaga kuduba purupomoto damu ida esida mena damupomoto manako damu ki eyaka mena ka mu yadini Mamanuga God nene tamoto. Kunu Riwai ki mu mete kina ka oragai apunai Eburamu e momoiyoma ko mu ubumu mu muga kowamuguma gwedegwedemaga purupiyamu damu eyaka mena Mamanuga God nene tamu. ⁶ Apunu Merukesidiki e ka eba kunu Riwai mu iyapanamaga ko e ubupu oragai apunai Eburamu e gwedegwedei damu eyaka mena ki wadubu. Eburamu e ka apunu kawaya Mamanuga God gwaiyabapupu ki apunai ko apunu Merukesidiki ubupu apunu Eburamu wadubu bagi. ⁷ Ki pokaiya ka nu kataigibi da apunu Merukesidiki e ka kawaya esida mibai ka wadana bagi ki yonai wagubu apunai e ka kawaya esida ko wadubu bagi apunai e ka kobaiya erida.

⁸ Wi yona yau mete wainapumuri; Mamanuga God bameya dobopiyamu ragidai iyapana gwedegwedemaga damu eyaka mena tepiyamu ki mu kuduba ka iyapana kaina ki pokere aita popotagisi. Ko apunu Merukesidiki e nene ka Mamanuga God e okai rabineya wagubu da e ka

maramara tondono kaniyono.

⁹⁻¹⁰ Nau yona keyakeyai yau wi mete nidiyani wainapumuri; Oragai apunai Eburamu apunu Merukesidiki yawatau bananapupu ki makeya ka apunu Riwai eba wenawena ko e aita ewa e ripa-kwarakwarai Eburamu e momai wena-wagana ki nana. Yona ki mibai ka yau kena; Apunu Eburamu e gwedegwededei damu eyaka mena apunu Merukesidiki kwebu ki makeya ki ka e momoi Riwai ade apunu Riwai e momoiyoma ewa wenatagisi mete kina ki ka mu ripa-kwarakwaramaga Eburamu e pokaiya apunu Merukesidiki puyo ki mete kwemupu. Ki pokaiya ka nu kataigibi da oragai apunai Merukesidiki e ka kawaya esida ko kunu kerarai apunai Riwai ade e momoiyoma karako damu eyaka mena ki tepiyamu ragidai ki mu kuduba ka apunu Merukesidiki e maba ko ade erida.

¹¹ Kunu kerarai apunai Riwai e momoiyoma Mamanuga God bameya dobopiyamu upi kwaetagamawa ki mu paunamugu ka oragai apunai Mosisi wenawena gora wadubu tawana Isir-aero ragidai tagebu. Mamanuga God bameya dobopiyamu ragidai mu upimaga ki supasupai mena kwaetagumpena ki ka Mamanuga God e bameya dobopiyau apunai kudubai mosi eba tonopena bauwagubena. Ko apunu mosi karako bauwena. E ka eba apunu Riwai e momai apunu Eroni naureya wenawena ko e ka apunu Merukesidiki e maba ubupu Mamanuga God bameya dobo-piyamu ki upi kwaewagau.

¹² Wainapumuri; Karako ka Mama-nuga God e bameya dobopiyau apunai waunai mosi tonop-

upu ki pokere e gora waunai mete tonopupu bauwena. ¹³ Waunai bauwena apunai ki kena e ka nu Kaiwawonuga. E kunui ka eba oragai apunai Riwai mete kunumaga eyaka mena. Pa mena. Nu Kaiwawonuga e kunui ki rabineya ka iyapana mosi Mamanuga God bameya dobopiyamu ki upi mo eba kwaewena ade Mamanuga God e Tawai rabineya mo eba upiwena. ¹⁴ Nu kataigibi kewowena da nu Kaiwawonuga e ka kunu Diyuda rabineya wenawena. Oragai apunai Mosisi ubupu Mamanuga God bameya dobopiyamu ragidai mu nene oka tapu ki ka e kunu Diyuda nene eba wagubu ko e kunu Riwai mu nene mena oka ki okapupu.

¹⁵ Nau yona karako suwagani ki pokaiya ka wi mibai matarau wainapu-muri; Nu nene uburau apunai e ka eba iyapana kaina Mamanuga God bameya dobopiyamu ragidai ki mu maba ko e ka apunu Merukesidiki e maba. ¹⁶ Maramara tondana kaniyana iyai ki kasiyarai pokaiya ka e Mamanuga God bameya dobopiyamu ki upi wadubu kwaewagau. Iyapana kaina mu mubo kunumaga bo bususumaga pokaiya upi ki wadamu ki maba e upi ki inako eba wadubu, ¹⁷ mibai ka Mamanuga God e okai mosi e nene wagubu ke; 'Kau maramara kemora nawaru nau bamaneya dobopiyamu upi ki mena kwaenugowa tondowa. Oragai apunai Merukesidiki tondawa upi kwaewagawa ki maba kau inako mete kwaenugowa.' ¹⁸ Gora oragai ki kasiyarai ka pa mena ade e mibai eba kipu ki pokere Mama-nuga God karako gora ki rikapupu madaneya tapu. ¹⁹ Gora oragai ki pokaiya ka

gwede mosi bagi supasupai eba wenawena ko yona waunai bau-wena ki pokaiya ka nu ewa wenawagana ki nawanai idiwei ade Mamanuga God e bameya mete baigemei.

²⁰⁻²¹ Iyesu uburana Mamanuga God bameya dobopiyamu upi wadana ki gwaiyabai ka Mamanuga God ubupu e eya si pokaiya gwaiyaba ki wagubu. Iyapana kaina yewe wairau upi ki kwaetagamu ki mu nene ka e gwaiyaba mo inako eba wagubu ko Iyesu nene ka e eya si pokaiya gwaiyaba kaimatana-wena, wagubu ke;

‘Nau ka kau Kaiwawogi. Nau karako nau niya sini pokaiya kau gwaiyabaniyakani ade nau notani eba wirapani;

Kau maramara kemora nawaru nau bamaneya dobo upi ki mena kwaenugowa tondowa.’

²² Mamanuga God e inako wagubu ki pokere Iyesu pokaiya ka nu karako kataigibi wetawetara da gwede oragai ki kasiyarai kewowena ko gwaiyaba waunai ki Mamanuga God ubupu Iyesu pokaiya nu gwaiyabanibu ki kasiyarai ka kawaya daganani esida.

²³ Mamanuga God bameya dobo-piyamu ragidai yewe wairau upi-tagamawa mu ka ropani kawaya. Mu upitagamawa da mo powagawa ki ka mo uburawa e waretai ki e watai wadawa. ²⁴ Ko Iyesu e ka maramara tondono kaniyono ki apunai ki pokere Mamanuga God bameya dobopiyamu upi ki e maramara kwaeyogono yarano ko e watai ka iyapana kudubai mo eba yadini. Pa mena. ²⁵ E maramara upi ki kwaeyogono ki pokere iyapana gwedewau mara karako ade mara ewa e pokaiya Mamanuga God bameya baitogomono ki ka e iya

waunai mu tageni. E ka tawiri ogayawa apunai maramara Mamanuga God bameya nu nene uburau nu taububaranuga purupiyau.

²⁶ Iyesu e mena ka Mamanuga God bameya nu Doboniyau Apunai Kawai tondau. E nu nene eba uburibena ki ka nu badidi kwaigumpena? Iyapana yewe wairau ki nu kuduba bigi kwaigemei ko e mena ka tanai bagi kawayu ki apunai. E paere mo eba kwaewena ade e rabineya ka bigi mo pa mena ki pokere Mamanuga God e wadubu paere tepapupu e ebo nene iyarau kunumau esida tapu.

²⁷ Mamanuga God bameya dobopiyamu ragidai mu kawakawai-muguma mu ka iyapana kaina bigimaga mete kina ki pokere maramara ka mu yabiri mu muga bigimaga nene papa naumono Mamanuga God bameya puyo pasumono were ewa ubumono mu iyapanamuguma bigimaga nene papa naumono puyo pasumono. Ko Iyesu e ka eba mu maba da e inako kwaeyagisi. E bigi pa mena ko iyapana kuduba nu biginuga nene ka e po eyaka mena powena e eya midi kwakwarepui nu nene tapu kewowena, ko e ewa inako mo eba kwaeyagisi. ²⁸ Gora oragai ki pokaiya ka Mamanuga God bameya dobopiyamu ragidai mu muga kawa-kawaimuguma paeremaga mete kina ki winetamawa. Gora ki yabiri bauwena ko ewa ka Mamanuga God e eya si pokaiya gwaiyaba kaimatanawena manako gwaiyaba ki pokaiya ka e eya Gubagai winepupu nu nene tapu. E Gubagai e mena ka bagi kawayu esida ade e mena ka e Mamai badidi wagau ki makeya makeya mena maramara kwaewagau yarau.

8

Iyesu e ka nu doboniyau apunai kawaya esida.

¹ Nu yona kuduba karako iwagibi ki dabeya ka yau kena; Nu doboniyau apunai ki e kunumau yapu nu Kawai-nuga Kawaya Esida e kemai kawareya e madaneya e idai garu deneya ton-dau nu yonanuga wagau. ² E kunumau Tanai Bagi Kawaya ki wateya nu nene upiwagau. Tawa kunumau ki ka eba tawa iyapana nu wademei ki maba ko nu Kaiwawonuga God e ebo ubupu tawa ki wadubu.

³ Mamanuga God bameya dobo-piyamu ragidai mu kawakawaimuguma ki mu kuduba ka yewe wairau papa naumu pasumu ade puyo ebo ebo mete kina Mamanuga God bameya naka-piyamu. Dobopiyamu upi ka inako ki pokere nu nene uburau Mamanuga God bameya doboniyau apunai ki e mete kina Mamanuga God bameya puyo tarau. ⁴ E yewe wairau tondibena ki ka e Mamanuga God bameya dobo upi ki eba kwaewagubena, mibai ka yewe wairau ka Mamanuga God bameya dobopiyamu ragidai ropani kawaya gora oragai pokaiya puyo inako naka-piyamu. ⁵ Ko mu yewe wairau Mama-nuga God e Tawai rabineya puyo inako nakapiyamu ki kuduba ka pa keyakeyai. Ki mibai ka usi kunumau ki pokere oragai apunai Mosisi ubupu Mamanuga God e Tawai yewe wairau ki wadana kwaewagawa makeya ka Mamanuga God e sibu, wagubu ke; 'Kau nau mete kweyau idiwewa nau tawani keyakeyai kabuwanibuwani empipi ki kau makeya makeya tawa inako wadi.'

⁶ Mamanuga God bameya dobo-piyamu ragidai mu upimaga ka baganai, ko Iyesu nu nene uburau nu yonanuga wagau ki upi ka bagi kawayaya esida. Ade gwaiyaba oragai ki mete baganai, ko gwaiyaba waunai ki pokaiya Iyesu nu nene uburau Mamanuga God yabareya nu doboniyau ki gwayabai ka kawayaya esida, mibai ka gwaiyaba ki pokaiya ka nu puyo bagi kawayaya esida ki wademei.

⁷ Mamanuga God e ebo nuwaiya badidi ki kuduba gwaiyaba oragai pokaiya wenawagubena ki ka e gwaiyaba waunai mosi nu eba negebena, ⁸ ko e iyapanaiyoma mu paeremaga empupu ki pokere tadebu, wagubu ke; ‘Nau wi Kaiwawoga yona yau nidiyakani;

Mara yabadau da wi tawana Isiraero ragidai ade wi kunu Diyudiya ragidai nau gwaiyaba waunai mosi wi negeyani.

⁹ Wi ripakwarakwaraguma tawana Idipi rabineya idiwa mu idamugu nau tepuwani waratapuwani tawana ki kamadumpu kaya-tagamawa makeya ki ka nau gwaiyaba mu mete tadebuwani.

Ko nau gwaiyaba waunai negeyani ki ka eba gwaiyaba oragai ki maba. Nau gwaiyaba oragai tagebuwani ki mu tagararamupu ki pokere nau mu mete tagararatapuwani. Nau wi Kaiwawoga yona yau suwagakani.

¹⁰ Mara ewa baiyagisi ki ka tawana Isiraero ragidai nau gwaiyaba waunai mosi wi negeyani manako nau gorani ki nau wi yabaragau tarani ade wi rabinagau mete okapani.

Nau wi Kaiwawoga yona yau suwagakani. Wi Mamamaga God ka nau ade wi ka nau mununiyoma.

¹¹ Mara ki makeya ka iyapana mosi eba uburoto e eya rakarakaiyoma bo e kowaiyoma tadeni, yagisi ke; 'Wi Kaiwawonuga kataipumuri.' Mu mosi inako eba tagisi mibai ka mara ki makeya ka iyapana kawakawai ade iyapana gwabau idiwu ragidai ki mu kuduba nau kataisinimoto.

¹² Nau mu nuwanuwatamani, mu bigimaga surupani, ade mu paeremaga kuduba ki nau deni mena notagogapani.'

¹³ Mamanuga God gwaiyaba waunai nene wagubu ki ka e mete wagubu da gwaiyaba yabiri bauwena ki oragawena. Ko nu kataigibi kewowena da gwede mosi nenanenayagisi ki ka e waunitau purupuruyagisi gogayagisi.

9

Mu naiya Mamanuga God e si badidi maba tepapamawa

¹ Mamanuga God e gwaiyaba oragai wagubu ki rabinaya ka iyapana e si badidi maba tepapamana ki gorai ika mete kina ade yewe wairau e si tepapa-mana ki watai mete kina.

² E tawai wadumupu ki rabinaya ka rabinai apeya. Wata yabiri ki mu si 'Mamanuga God Nene' simupu. Ki wateya ka mu duna kerarai tamupu ade kepakepa mosi yamanamupu tamupu ki kawareya mu bani buredi Mamanuga God puyo-mupu ki ika nakamupu. ³ Wata apeya ki paunau ka mu aukwara pokaiya gudu maba

umamupu ade ki rabineya ka wata mosi ki mu si 'Mamanuga God e Watai Tanai Kawaya' simupu. ⁴ Wata ki rabineya ka mu kepacepa bowa yamayamai pokaiya yamanamupu ika tamupu ki kawareya mu ripa kwarai aurai bagi kawaya ika pasumawa ade mauwa bagi kawaya mosi ki mu bowa yamayamai pokaiya utamupu ki mete ika tamupu. Mauwa ki rabineya ka mu awana kororai mosi bowa yamayamai pokaiya yamanamupu ki ika tamupu ade awana kororai ki rabineya ka mu kunuma bani si ka 'mana' ki dai ika nunumupu. Mauwa ki rabineya ka mu oragai apunai Aroni e gunai naureya siwisiwipupu kwarai wenawena ki mete ika kaumupu ade gora oragai apunu Mosisi bowa petapetai apeya naurimugu okapupu ki mete ika nunumupu. ⁵ Kunuma aneyai apeya tanimaga bagi kawaya simaga 'serubimi' tagamu ki keyakeyaimuguma mu kaitetampu ika mauwa ki kawareya nakatampu ubumawa. Mu ubumawa wateya ki mu si 'Mamanuga God Nu Nuwanuwaniyau Biginuga Surupiyau ki Watai' simupu. Wata ki kawareya ka aneyai ki mu mabumaga dadaramupu kawareya utamupu ubumawa. Ko nau karako gwedegwede marai kawai ki sisiyai eba suwogoni kwaenda madega kewoyagisi.

⁶ Mu tawa ki makeya makeya inako wadumupu kewowena ki ka Mamanuga God bameya dobopamawa ragidai maramara tawa ki rabinai yabiri ki rabineya bautagamawa mu upimaga ika kwaetagamawa. ⁷ Ko tawa ki rabinai daikere ki ka Mamanuga God bameya dobopamawa ragidai

mu kawaimaga ki e mena kwamura eyaka mena rabineya mara eyaka mena wata ki rabineya kaniyawa. E ika uburawa manako e eya nene ade e iyapanaiyoma badidi paere-pamawa ko mu muga eba kataimugu ki nene Mamanuga God mu bigimaga empana surupana ki nana papa darai wadawa puyo ika tarawa. ⁸ Mu inako kwaetagama-wawa kebomawa ki pokaiya ka Mamanuga God e Keyai Tanai Bagi Kawaya nu kabuwaniyau da tawa oragai wadumupu ki wateya uburono ki ka 'Mamanuga God e Watai Tanai Kawaya' ki gudui mete kina e wateya uburono. Ko tawa oragai ki rorororoyagisi ki ka gudu ki mete siwayagisi.

⁹ Gudu uburana ki yonai ka keyakeyai nu karako idiwei ragidai nu waina-pamana ki nana. Keyakeyai ki mibai ka yau kena; Nu Mamanuga God e si tepapamana ki nana papa naumamu ade puyo ebo ebo e bameya nakapamu ki ka eba ki pokaiya nu biginuga kewo-yagisi ade eba ki pokaiya nu rabinanugu nidiyau wirawira ki nidini da nu paere-nuga pa mena. ¹⁰ Nu papa pasumamu bo puyo ebo ebo Mamanuga God nene nakapamu ki ka iyapana bani yo awana kaisipiyamu bo gora pokaiya mu idamaga siruwapiyamu ki maba. Ki kuduba ka pa kwakwarepunuga nene ki tondono kaniyono da Mamanuga God uburoto gwede waunai negeni ki makeya mete kewoyagisi.

Keriso e darai nu nene kawapu

¹¹ Ko Keriso ororeya mena bauwena. Mamanuga God bameya dobopiyamu ragidai mu kawaimaga mibai ka eyo ade gwedegwede bagi

kuduba ka e pokaiya yewe matarawena. Mamanuga God e tawai oragai yewe wairau mu idamugu wadumupu ki ka waira yau nene ki pokere marai munta erida. Ko Keriso karako tawa rabineya upiwagau ki ka tawa bagi kawaya esida eba iyapana kaina idanugere wademei ki maba. ¹² Keriso 'Mamanuga God e Watai Tanai Kawaya' ki wateya mara eyaka mena deni mena kanibu ki ka e eba papa gote bo papa burumakau munai mu daramaga tepupu puyo Mamanuga God kwebu. Pa mena. E eya darai wadubu kwebu manako e darai ki pokaiya ka e bigi nu kuduba umanibu dokodoko ki deni mena rikapupu manako iya maramara idiwana kaiwana iyai nu negebu. ¹³ Mamanuga God bameya dobopiyamu ragidai ki mu ubumu gora wagau ki makeya kwae-tagamu papa gote yo papa burumakau mu daramaga tepiyamu iyapana bigimaga mete pasitamiyamu ade papa burumakau munai pasumupu ki wapurai mete tepiyamu iyapana wapuratami-yamu da ki pokaiya ka iyapana mu idamaga kerapumaga rikapiyamu. ¹⁴ Ko ki kuduba ka erida. Keriso powena e darai kawapu ki kasiyarai ka kawaya esida. E bameya ka bigi mo pa mena ki pokere Mamanuga God e Keyai mara-mara tondau kaniyau e Keyai ki pokaiya ka Keriso e eya iyai puyo Mamanuga God bameya nu pokanugere tapu. E darai eba nu beginuga ki mena suru-pupu ko nu rabinanugu maramara nidiyau wirawira da nu paerepemeya ade upi kororai kwaigemeya ki kerarai e mete kwaipupu. Ki pokere nu karako gwede oragai ki kuduba kamadamu manako Mamanuga God maramara

tondau kaniyau apunai e upi mena kwaigomu yamomu.

¹⁵ Ki pokere wainapumuri; Mama-nuga God gwaiyaba waunai wagubu ki ka e tawiri ogayawa apunai Keriso e mena pokaiya yona ki wagubu. Iyapana gwedewau Mamanuga God mu winetapu da e gwaiyabawena ki makeya mu maramara idiwana kaiwana puyoi wadamana ki nana ki ka mu puyo ki yadini. Gwaiyaba oragai pokaiya ka nu biginuga eba kewowena ko Keriso nu nene powena e darai nu nene kawapu ki pokaiya ka bigi naiya umanibu dokodoko ki kuduba e deni mena rikapupu manako nu ripanuga teyapu.

¹⁶ Iyapana mosi e buderi badidi maba nidapana okai taroto manako ewa poyagisi ki ka mu oka ki pokaiya e gwedegwedei kuduba ki makeya nidatagisi. Ko e iyaiya tondono ki ka mu e buderi ki eba nidatagisi. ¹⁷ Oka tapu apunai tondau ki ka e okai ki kasiyarai pa mena. Ko e poyagisi ki ka oka ki mibai matarayagisi. Mu oka ki em-pomoto manako ki pokaiya makeya makeya e buderi nidatagisi. ¹⁸ Ki maba, gwaiyaba oragai ki kasiyarai matara-wagana ki nana ka mu papa mosi ugwadumpu poyo manako e darai kawapu. ¹⁹ Oragai apunai Mosisi e ka yabiri ubupu Mamanuga God e gorai kuduba iyapana makeya makeya tadebu kewowena manako ewa ubupu papa burumakau munai dai mu daramaga tepupu awana kasiga mete wirapupu. E papa sipi kumai daragai mete wadubu ripa ragai kwarere kwarere ki naureya painipupu awana ki rabineya kaupupu manako wadubu gora ki okai ade iyapana kuduba mete kina mu kawari-mugu

kwisikwisipupu putamatapu kayawena. ²⁰ E inako kwaewena manako iyapana tadebu, wagubu ke; 'Mamanuga God wi gwaiyabanibu ade e baididi wagubu ki wi makeya makeya kwaiwagamana ki nana nidibu ki e dara yau pokaiya mibipupu kewowena.' ²¹ Oragai apunai Mosisi inako wagubu manako Mamanuga God e tawai ade e si tepapamana gwedegwedei kuduba mete kina ki kawarimugu e dara kwisikwisipupu putamatapu. ²² E inako kwaewena ki mibai ka Mamanuga God e gorai wagau da dara mena pokaiya ka gwedegwede marai kawai bigi siruwa-poto. Ade dara eba kaworoto ki ka Mamanuga God eba uburoto iyapana bigimaga empoto notagogapoto.

²³ Mamanuga God e Tawai ade e si tepapamana gwedegwedei yewe wairau ki kuduba ka usi kunumau badidi uburau ki keyakeyai. Yewe wairau ka iyapana ade gwedegwede ki bigi kewowagana ki nana ka mu papa darai pokaiya mu siruwatamawa. Ko Mama-nuga God e tawai usi kunumau ki ka papa darai ki kwaitana eba yadini bagi. Pa mena. ²⁴ Ko Keriso e ka eba kunuma keyakeyai iyapana mu mubo idamugere wadumupu ki rabineya kanibu. E kunuma mibai ki rabineya kanibu manako karako Mamanuga God e yabareya nu nene uburau. ²⁵⁻²⁶ Mama-nuga God bameya dobopiyamu ragidai mu kawaimaga yewe wairau ki ka kwamura eyaka mena rabineya ka e mara eyaka mena papa darai wadau 'Mamanuga God e Watai Tanai Kawaya' ki wateya kaniyau. Ko Keriso e inako eba kwaewena. E darai ka eba kawareya kawareya kawarawa ko e mara eyaka mena ki powena manako ewa

kunumau yapu kayawena. E inako eba kwaewagubena maba ki ka kunuma waira kerareya yabadawa da karako ki ka e kawareya kawareya nu bitanuga kawarapibena powaguibena. Ko e karako mara siyareya deni mena kunumau yapu iyapana kuduba nu biginuga deni mena surupana ki nana e eya iyai nu nene tapu kewowena. ²⁷ Mamanuga God wagubu ki pokere nu kuduba po eyaka mena popoigamu manako ki eweya ka nu e yabareya ubumamu manako e idai gurai nu naurinugu nugwadiniyoto ragiragi. ²⁸ Ki maba, mara eyaka mena ki rabineya ka Keriso iyapana ropani kawaya nu biginuga surupana kwenupana ki nana e eya iyai deni mena nu nene tapu. Mara ewa ka e ade wirayagisi baiyagisi, ko ki makeya ka e eba nu biginuga ki empana surupana ki nana baiyagisi. Pa mena. E eya iyapanaiyoma gwedewau e nawanai idiwu ragidai ki mu tetamana ki nana baiyagisi manako iya waunai tageni.

10

Gora oragai nu iyaniyana kasiyarai pa mena

¹ Mamanuga God e gorai oragai ki ka gora waunai ki keyakeyai, ko keyakeyai ki ka eba gora waunai ki mete eyaka mena. Gwedegwede bagi-bagi aita ewa wenayagisi ki sisiyai ka gora oragai ki dabeya mena nu kabuwa-niyau. Gora ki pokaiya ka iyapana kwamura kwamura ki kawareya kawareya papa naumu pasumu puyo nakapiyamu ko iyapana Mamanuga God nene

inako kwaetagamu ragidai ki mu rabinamugu ka bigi eba kewowena.

² Iyapana Mamanuga God inako nota-piyamu e si tepapiyamu ragidai gora ki pokaiya mu bigimaga deni mena surupena maba ki ka mu ewa bigi ki eba wainampibena ade puyo kawareya kawareya inako eba nakampibena. ³ Ko mu papa ki kwamura kwamura naumu pasumu ki pokaiya ka mu kataitagamu da mu bigimaga ika tondau, eba kewo-wena, ⁴ mibai ka papa burumakau yo papa gote mu daramaga kwaitana nu biginuga rabinanugu uburau ki eba surupoto. Pa mena.

⁵ Ki pokere, Keriso yewe wairau kwarana kwaewagawa ki makeya ka e Mamanuga God yona yau sibu, wagubu ke;

‘Mamai, mu papa naumu pasumu puyo ebo ebo kau nene naka-piyamu ki kau eba nuwageya ki pokere kau nau midini kwakwarepuni winepipi tapi.

⁶ Mu papa kumerekumere naumu pasumu ade mu bigimaga nene bani ebo ebo kau nene puyo mete nakapiyamu, ko mu kwaetagamu ki pokaiya kau eba mamamanugei.

⁷ Ki pokere nau suwagubuwani ke; Mamai God, nau yau kena. Kau nuwageya nau badidi kwaesugana wainapiyei ki nau makeya kwaesugani. Kau goragi ki wikui rabineya ka mu nau nene inako okamupu.’

⁸ Yabiri ka Keriso yona yau wagubu ke; ‘Mu papa kumerekumere naumu pasumu puyo ebo ebo kau nene naka-piyamu ade mu bigimaga nene bani ebo ebo puyo mete nakapiyamu ki

kau eba nuwageya ade mete eba mamamanugei.' Keriso inako wagubu ko gora oragai wagubu da iyapana makeya makeya inako kwaetagamana ki nana. ⁹ Ko ki eweya ka e yona yau mete wagubu ke; 'Mamai, nau yau kena. Kau nuwageya nau badidi kwaesugana wainapiyei ki nau makeya makeya kwaesugani.' Keriso yona wagubu ki mibai ka iyapana naiya papa naumawa pasumawa puyo ebo ebo mete nakapamawa ki kuduba ka Mamanuga God koritapupu manako e Keriso wadubu wata ki tapu. ¹⁰ Mama-nuga God e nuwaiya badidi waina-piyawa ki kuduba ka Iyesu Keriso makeya makeya kwaewena e eya midi kwakwarepui mara eyaka mena puyo nu nene tapu manako ki pokaiya nu biginuga kuduba surupupu.

¹¹ Mamanuga God bameya dobo-piyamu ragidai mu ka papa naumu pasumu upi kiyabui eyaka mena ki maramara kawareya kawareya kwae-tagamu ko ki pokaiya ka mu iyapana bigimaga eba surupiyamu. Pa mena. ¹² Ko Keriso e ka nu biginuga ki denai mara eyaka mena e eya midi kwa-kwarepui puyo tapu powena manako e kwaewena ki kasiyarai eba kewoyagisi ko mara mara tondono kaniyono. E kwaewena kewowena ki eweya ka e kwarisiwena Mamanuga God e idai garu deneya tondubu tondau. ¹³ E ika nawana tondono kaniyono da Mamanuga God uburoto Keriso e iyaraiyoma kuduba kwanatamini e kerarai kobaiya naka-tamini kewoyagisi ki makeya. ¹⁴ Mara eyaka mena ka e eya midi kwakwarepui puyo tapu manako ki pokaiya ka iyapana gwedewau mu bigimaga e surupupu

ragidai ki ka mu maramara Mamanuga God e yabuiya supasupai bagi mena idiwono.

¹⁵ Mamanuga God e eya Keyai Tanai Bagi Kawaya yona ki mete mibipiyau. Yabiri ka e yona yau wagubu ke;

¹⁶ ‘Mara ewa baiyagisi ki ka nau gwaiyaba waunai mosi wi negeyani manako nau gorani ki nau wi yabaragau tarani ade wi rabinagau mete okapani. Nau wi Kaiwawoga yona yau suwagakani.’

¹⁷ Ade ewa ka e wagubu ke;

‘Mu bigimaga ki nau surupani ade mu paeremaga ki kuduba nau deni mena notagogapani.’

¹⁸ Mamanuga God wagubu da nu biginuga kuduba ki e deni mena notagogapupu ki pokere nu biginuga ki puyoi mosi nu e bameya ewa eba tamamu. Ki pa mena.

Nu Mamanuga God maramara notapomu idiwomu

¹⁹ Kowaniyoma, Keriso nu nene powena ki ka e nu yawatanuga mebu da nu ‘Mamanuga God e Watai Tanai Kawaya’ ki wateya ka nu yabarayabara kaigamu. ²⁰ E nu nene powena ki pokaiya ka Mamanuga God e Tawai ki kata-murui aukwara pokaiya bodamupu ki aukwarai tegerewena manako e iya yawatai waunai e eya midi kwakwarepui pokaiya nu nene mebu. ²¹ Nu doboniyau apunai bagi kawaya esida e karako Mamanuga God e tawai rabeinya nu nene yabiyabiri uburau, ²² ki pokere nu nuwanuga notanuga eyaka mena ragiragi kawaya Mamanuga

God suma-pomu ade e bameya yabarayabara kaiwomu. Nu badidi paerepemeya nu rabinanugu maramara nidiyawa wirawira ki e deni mena surupupu kewowena ade awana negai pokaiya ka e nu midinuga kwakwarepunuga kuduba mete siruwapupu. ²³ Mamanuga God badidi kwaewagana gwaiyabai wagubu ki kuduba e kwaeyagisi ki pokere e ewa nu puyo negeyana wagubu notapemei nawanai idiwei ki notai nu denai mena yodomu doko ko eba kamadamu. ²⁴ Nu deni deni waita kasiwaraigomu ade iyapana bamamugu bagi mena kwaigamana deni deni nota kwarikwarisi kasiwaraigamana ki notai mete notapomu idiwomu. ²⁵ Nu ewapuru dibipemei Mamanuga God e si tepapemei ki ka bagi kawayaya ki pokere nu eba kamadamu. Ko iyapana dai ki ewapuru dibipamana notai kamadumpu ki mu maba nu inako eba kwaigomu. Nau suwagani naigida mena wainapumuri; Nu Kaiwawonuga e marai rogo-biwagau ki pokere nu deni deni togi kasiwaraigomu idiwomu.

²⁶ Iyapana gwedewau Mamanuga God e yonai mibai ki mu wainamupu ko ewa ade kamadumpu mu mubo nuwa-mugu bigi kwaetagamu ki ka mu bigi-maga surupana apunai mosi eba tondau da e ewa baiyagisi e midi kwakwarepui mu nene puyo taroto. Ki pa mena. ²⁷ Ki pokere mu bama-mugu ewa badidi wenawagana ki mena kudeya mu wainapomono idiwono. Mara baiyagisi da Mamanuga God e idai gurai iyapana kuduba nu naurinugu ugwadiniyoto ragiragi ko ki eweya ka e uburoto e midi ragiragipamawa ragidai ki kuduba tetamini mata kawayaya ki nonareya

nakatamini uratamono.

²⁸ Iyapana gwedewau oragai apunai Mosisi e gorai tapu ki tagararamupu manako iyapana apeya bo apeya eyaka ubumoto iyapana ki mu paeremaga emupu ki tagisi matara ki ka kawakawai ragidai ubumoto paere ragidai ki eba nuwanuwatamini ko mu idamaga gurai mu naurimugu ugwaditamini ragiragi manako deni mena namutamini. ²⁹ Iyapana ki mu paeremupu ki pokere mu denai bita kawayaya ki wadumupu, ko paere kawayaya daganani esida ka yau kena; Iyapana gwedewau Mamanuga God e Gubagai taisi kurakurapiyamu mugu siyamu bo gwaiyaba waunai e darai pokaiya mu bigimaga surupana wagubu ki mu sumamupu ko ewa tagararamupu manako dara ki mibai pa mena kororai simupu bo ade mu paeremaga denai bita mubo wadamana ki Mamanuga God e Keyai pokaiya rikapupu deni mena waditapu bagi ki mu mete wereyakaurapiyamu, iyapana inako kwaetagamu ki mu bamamugu ka badidi maba wenayagisi? Akae, mu yabaramugu ka bita kawayaya daganani esida mu nawanamaga tondau. ³⁰ 'Bimbinai ki nau kwaesugani ade denai ki nau mu tageyani.' Nima inako wagubu ki nu katainugu. E ade wagubu ke; 'Nau ka Kaiwawo, nau idani gurai nau iyapananiyoma mu naurimugu ugwaditamani ragiragi.' Nima inako wagubu ki nu mete katainugu. ³¹ Akae, nu Mamanuga God maramara tondau kaniyau apunai e nuwapupui rabinaya sumamu ki ka berokoi kawayaya.

³² Wi naiya suma wauneya suma-igamawa

makeya badidi maba idiwa ki wi notaga eba gogayagisi. Mamanuga God e tanai wi kawarigau minibu siwa ki eweya ka bita yo midu makari ebo ebo wi bamagau bauwagawa ko wi eba kekeraigubu ko wi watagau mena ragiragi kawaya ubumawa. ³³ Mara dai ka iyapana bautagamawa iyapana paunamugu wi kiranimawa wereyaka kauranimawa ade girinimawa pasu-nimawa. Ade mara dai ka iyapana bautagamawa wi kowaguma giritamawa pasutamawa ki ka wi baigamawa mu madanimugu ubumawa togitamawa. ³⁴ Mu dai dibura rabinaya idiwa ki ka wi mu nuwaboyamaga wainapamawa ade mu bitamaga daikere ki wi mete wadamawa. Piyara ragidai bautagamawa wi gwedegwedega asusu yabayababa tepamawa ki wi eba nuwaboayaigamawa ko wi rabinagau mamama mete waina-pamawa mibai ka wi puyoga usi kunumau wi nawanaga uburau ki mena wi notapamawa idiwa. Puyo ki eba berokotagisi ko maramara idiwono kaiwono.

³⁵ Ki pokere wi naiya Mamanuga God nene kasiyarai kawaya yabara-yabara inako ubumawa ki wi karako eba kamadumuri. Wi ragiragi kawaya inako kwaiwogoi yamoi ki ka Mamanuga God wi puyoga bagi kawaya mosi aita ewa negeni. ³⁶ Ki pokere kwarisiwagi giruru maba ki kobaiya teteiwagi manako Mamanuga God e nuwaiya badidi wainapiyau ki wi makeya makeya ragiragi kawaya kwaiwogoi yamoi da wi buridere baiwagi ki ka Mamanuga God uburoto wi puyoga bagi kawaya gwaiyabanibu ki wi negeni. ³⁷ Nau ni-diyani wainapumuri; Mamanuga God e okai mosi wagubu ke;

‘Mara eba rowarowa ka bauwagana wagubu
apunai ki baiyagisi,

ko e mara ki eba paerepoto riyapoto yaroto.

³⁸ Gwedewau nau yabuneya supasupai mena
idiwu ragidai ki mu nau sumasinimono
manako mu sumamaga ki pokaiya idiwono.

Ko gwedewau nau kamadisnimoto wiratagisi
ewamugere kayatagisi ragidai ki mu bama-
mugu nau eba mamamasugani.’

³⁹ Ko nu ka eba iyapana iyamaga kaupiyamu
wiratagamu ewamugere kayatagamu
ragidai ki mu maba. Nu sumanuga pokaiya
ka nu iya ki yadamu.

11

Nu sumanuga pokaiya idiwana ki nana

¹ Suma ka gwede? Nau suwagani; Nu puyo ewa
wadamana nawanai idiwei ki mibipemei da nu
ewa yadamu ki ka nu suma sumaigemei. Ade nu
gwede mosi karako eba empemei ki mibipemei
da nu ewa empamu ki nu mete sumaigemei.

² Oragai ragidai takari kawayaya Mamanuga God
inako sumapamawa ki pokere e mu weremaga
mete wagubu.

³ Nu sumanuga pokaiya ka nu mibipemei da
Mamanuga God e wagubu umuneya ka kunuma
waira kuduba wenawena. Gwedegwede kuduba
yabunugere matarau empemei yau ka nu eba
empemei apunai e pokaiya matarawena.

⁴ Oragai apunai Eiboro e sumai pokaiya
ka e papa mo wadubu puyo Mamanuga God
kwebu manako Mama-nuga God ubupu puyo

ki mibipupu. Ko e tatai Kaini bani dai tepupu puyo Mamanuga God kwebu ki ka Mamanuga God puyo ki eba mibipupu ko tagarara-pupu. Apunu Eiboro e ka Mamanuga God sumapupu ki pokere Mamanuga God puyo ki wadubu manako apunu bagi supasupai e sibu. Apunu Eiboro e ka takari kawaya powena ko e sumai pokaiya badidi kwaewena ki yonai nu karako mete wainapamana makeya makeya kwaiwagamana ki nana.

⁵ Oragai Apunai Enoki e sumai pokaiya ka Mamanuga God kawapu e iyaiya wadubu usi kunumau tapu ko e eba powena. Iyapana e kwaenepamawa ko mu mo e eba bananamupu mibai ka Mamanuga God kawapu e iyaiya tepapupu wadubu kayawena. Mamanuga God e okai mosi wagubu da apunu Enoki yewe wairau tondawa ki makeya ka e bagi supasupai mena kwaewagawa ki pokere Mamanuga God e bameya mamama wainapiyawa. ⁶ Iyapana nima notapiyau da Mamanuga God e ka pa mena maba ki ka e suma eba suma-wagau. Ko iyapana nima Mamanuga God bameya guriguriwagau ki ka e guriguriwagau ki pokaiya mibipiyau da Mamanuga God e tondau. E Mamanuga God eba sumapena ki ka e bameya eba guriguriwagubena ko e sumawagau ki pokere Mamanuga God uburau e mamamai mete wainapiyau. Iyapana gwedewau Mamanuga God sumapiyamu manako e bameya guriguritagamu ki ka Mamanuga God mu denai puyo tageni.

⁷ Mamanuga God e ewa bita tonopana yonai wagubu ki e oragai apunai Nowa kabuwapupu.

Apunu Nowa yona ki mibai e yabere mo eba empupu ko e sumai pokaiya ka e Mamanuga God e umunui wadubu waka yamanapupu manako e wainai yo e gubagaiyoma yo mu ridimuguma mete kina waka ki rabineya iyatagubu. E Mamanuga God sumapupu ki pokaiya ka Mamanuga God e apunu bagi supasupai sibu ko iyapana dai ki mu paeremaga ki denai ka mu bita kawaya bananamupu.

⁸ Mamanuga God e oragai apunai Eburamu waira waunai mosi e kweyana ki nana gwaiyabapupu ki pokere e sumai pokaiya ka e kipu ubupu Mamanuga God e umunui wadubu kayawena. E sumai pokaiya ka e wairai oragai ki kamadubu e wairai waunai ki kai kayawena ko e bani deneya kayawagana ki e eya eba kataiya.

⁹ Mamanuga God e gwaiyabapupu ki wairai kawareya e bauwena ki ka e sumai pokaiya ika tondawa. Waira ki ka iyapana kudubai dai ki mu wairamaga ki pokere e tawa mibai ika eba wadubu ko e nabonabo papa kwakwarai pokaiya wadumupu ki rabineya tondawa. E gubagai Aisiki ade e atai Diyaikapu ki mu mete kina gwaiyaba ki pokaiya inako ika idiwa. ¹⁰ Natere kawaya mosi ki Mamanuga God e ebo notai pokaiya makeya makeya bebeda ragiragi kawaya nunupu kawareya tawa wadubu ki naterei ka apunu Eburamu empana ki nana nawanai tondawa.

¹¹ Apunu Eburamu e ka magurawena ade e wainai Sera mete kina kagara tondawa da magurawena ki pokere e munu wenapana marai ki ororeya mena kewowena. Ko Mamanuga God e munu mosi kweyana gwaiyabapupu ki

apunu Eburamu sumapupu ki pokere e wainai romodowena munu wenapupu. ¹² Apunu Eburamu e doborowena e midi kwa-kwarepui roparopawena ko e wainai romodowena manako munu wenapupu ki pokaiya ka e momoiyoma minibu daburi kawayawena kayawena supama kunumau ade naya egi papateya eba iyabapamana makai ki maba.

¹³ Iyapana yau kuduba Mamanuga God e naiya gwaiyabatapu ki mu sumapamawa idiwa ko e badidi gwaiyabatapu ki mibai mu eba banana-mupu ko popotagubu gawarara. Aita ewa badidi we-nawagana ki mu yabara-mugu uwamau kawaya buri emupu manako mamamatagubu. Mu mata-rau tagubu da mu ka eba waira yau tauba-nuwai ko mu ka iyapana kwaiyanai pa ka were bautagubu. ¹⁴ Iyapana inako tagamu mu mibipiyamu da mu tawana-maga mosi ki kawareya mu mara-mara idiwana kaiwana ki nana ki kwaenei kwaetagamu. ¹⁵ Mu ade wiratagamana mu tawana-maga oragai kamadumpu kebomupu ki ade kayatagamana notampena ki ka mu kayatagumpena ko nima mo mu eba bodatapena. ¹⁶ Ko mu waira waunai bagi kawaya esida usi kunumau ki kwaenei kwaetagamawa nawanai idiwa. Mamanuga God e mu nateremaga usi kunumau okukunawena kewowena ki pokere mu ubumoto mu mamamaga e siyomoto ki ka e umunui eba mayamayagisi.

¹⁷ Mamanuga God e oragai apunai Eburamu e sumai empana ki nana yona yau e sibu, wagubu ke; 'Kau gubagagi Aisiki karako mini poyo nau nene puyo tari.' E gubagai eyaka mena Ma-

manuga God e gwaiyabai pokaiya wenawena ki e eba gwandagipupu ko e sumai pokaiya ka e ubupu Mamanuga God wagubu ki makeya makeya kwaewena. ¹⁸ Mama-nuga God naiya e gwaiyaba sibu, wagubu ke; 'Kau gubagagi Aisiki pokaiya ka kau momogi ki kawayayogono yarano.' ¹⁹ Mamanuga God naiya inako wagubu ki pokere apunu Eburamu e gubagai miniyana po kwaewagawa ki makeya ka e notai wagubu ke; 'Mamanuga God aita uburoto popotagubu ragidai ade iyatamini kimoto ubumoto ki pokere nau karako nau gubagani miniyani poyo ki mete baganai.' Oragai apunai Eburamu e notai pokaiya ka e notapupu da e gubagai gwe ororeya mena powena maba ko e sumai pokaiya ka e mete notapupu da Mamanuga God uburoto e gubagai ki ade iyapoto iyaiya kweyoto.

²⁰ Apunu Aisiki e sumai pokaiya ka e ubupu e gubagaiyoma Diyaikapu yo Iso ewa bagi kawayaya idiwana ki nana mu waditapu bagi.

²¹ Apunu Diyaikapu e sumai pokaiya ka e powagana kwaewagawa ki makeya e gubagai Diyosepa e gubagaiyoma waditapu bagi. E gunai kawareya togi-wena manako Mamanuga God e si esida tepapupu.

²² Apunu Diyosepa e sumai pokaiya ka e powagana kwaewagawa ki makeya ka e iyapanaiyoma Isiraero ragidai mu tawana Idipi kamadamana tawana mo kayatagamana ki sisiyai tadebu ade e eya kwakwarepui ewa wadamana tawana mo rabineya ononopamana ki sisiyai mu mete tadebu.

²³ Apunu Mosisi e inai mamai mu sumamaga pokaiya ka e wenawena makeya ki ka mu sir-

agamu apeya eyaka ki rabineya e wadumupu wekemupu idiwa. Mu emupu da e ka munu komeruwana kawayaya ki pokere kaiwawo Pero badidi wagubu ki kudeya mu eba wainamupu.

²⁴ Apunu Mosisi e yaraga tondawa ki makeya ka kaiwawo Pero e petei ubupu e gubagapana sibu ko e sumai pokaiya ka e yona ki bodapupu. ²⁵ E eya iyai yewe wairau ki nene wainapena ki ka e kaiwawo tawaiya tondibena ko e mido kwakware-pui tainipiyawa ki e tagarara-pupu manako e ebo nuwaiya ki kwae-wena kipu ubupu kayawena Mamanuga God e iyapanaiyoma mu mete bita yo mido makari bananamupu. ²⁶ E waina-pupu da tawana Idipi ragidai mu gwedegwedemaga mamapamana ki mamamai ka erida ko iyapana Keriso pokaiya e wereyakaurapamana ki mamamai ka kawayaya esida. E waira yau iyai nene eba notapiyawa mibai ka e denai bagi kawayaya aita ewa wadana ki nene mena notapiyawa tondawa.

²⁷ Apunu Mosisi e sumai pokaiya ka e tawana Idipi ragidai mu kawaimaga e kudeya eba wainapupu ko e kipu ubupu tawana ki kamadubu kayawena. Mama-nuga God e nu eba empemei ko apunu Mosisi e gwe empupu diyayai ki pokere e giruru maba ki kobaiya tewena deni mena kayawena.

²⁸ Apunu Mosisi e sumai pokaiya ka e tawana Idipi rabineya 'Mamanuga God Nu Raurunibu Poragai' ki kerarai birikapupu. E iyapanaiyoma Isiraero ragidai papa naumana manako papa ki darai mu mubo eyaka eyaka tawamaga katamuruiya pasipamana ki nana wagubu. Mu inako

kwaetagamana da ‘Naunuma Aneyai’ dara ki empana ki ka e mu munumuguma uratanai amu suwakarai ki eba namutamana ki nana.

²⁹ Tawana Isiraero ragidai Egi Daragai ki papateya bautagubu ki ka mu sumamaga pokaiya ka egi ki puru-wena daikere daikere ubupu manako mu sumpu egi ki rabineya borau maba kayatagubu papasi daikere bautagubu. Ko tawana Idipi ragidai mu ewamugu kayatagubu kaiwa da paunau ka egi ki mu utatapu mu nonamaga kubabu manako mu popotagubu gawarara.

³⁰ Tawana Isiraero ragidai mu sumamaga pokaiya ka mu mara ida daikere kewowena daikere apeya ki rabineya natere Diyeriko kikirau kowiwirapamawa da siyareya ka natere ki gwarantana kawaya minimupu wiwiramupu ki kuduba rororowena gwekauriyapupu.

³¹ Yawata kawakawareya umawa ridai Reyabu e sumai pokaiya ka e tawau mena tondawa ki pokere tawana Isiraero ragidai ubumpu Mamanuga God tagararapamawa ragidai ki namutamawa makeya ki ka mu ridi ki eba minimupu poyo, mibai ka e naiya gopara ragidai ki waitatapu mu diriwa-maga kwaewena.

³² Nau Mamanuga God e suma-pamawa ragidai ade dai mu bususu-maga mete suwagani bo? Apunu Gidiyoni yo Baraki yo Samsoni yo Diyepeta yo Dewida yo Samuwero yo ade Mamanuga God e bonanai waina-pamawa tagamawa ragidai ropani kawaya mete kina mu bususumaga nau suwagana ko madega pa mena. ³³ Mu sumamaga pokaiya ka mu iyaramuguma mete kandetagamawa raurutamawa

ade wairamaga mete wadamawa. Mu bagi supasupai mena kwaetagamawa idiwa ki pokere mu gwede wadamana gwaiyabai waina-mupu ki mu makeya wadumupu. Papa kamarai 'raiyoni' yawira bautagubu ki mu sumamaga pokaiya ka mu papa ki bodatampu. ³⁴ Mu sumamaga pokaiya ka mu mata nonarai kawaya ki pomupu ade iyaramuguma ta temupu yawira bautagubu ki ka mu ubumpu mu baibigatampu. Mu wairorotagubu ko mu sumamaga pokaiya ka mu kasiyara ade wadumupu. Yawira marai bauwena ki ka mu ubumpu mu iyaramuguma kuduba raurutampu ki pokere iyara-muguma kuduba wakapatagubu. ³⁵ Ridi dai mu sumamaga pokaiya ka mu munumuguma bo mu nobomomuguma bo mu rakarakamuguma popotagubu ki ade iyatagubu kimpu ubumpu mete ewapuru idiwa.

Iyapana dai ki bita yo midi makari kawaya bananamupu. Mu Mamanuga God tagararampena ki ka mu iyara-muguma mu idamaga kerapumaga rikatampena bautagumpena kayatagu-mpena. Ko mu iyaramuguma umunu-maga eba wadumupu mibai ka mu ewa ade kimana ubumana iya bagi kawaya esida wadamana ki mena notapamawa. Mu Mamanuga God eba tagararamupu ko iyaramuguma mu idamaga rabineya popotagubu. ³⁶ Iyapana ubumpu mu dai wereyakauratampu ade wikuku pokaiya raukeketampu ade dai ki mu tetampu mu idamaga kerapumaga umatampu dokodoko dibura rabineya nakatampu. ³⁷ Dai ka mu bowa were taunimupu popo, dai ka mu naurimugu purutampu popotagubu, ade dai

ka mu kereba pokaiya metampu popo. Mu dai gwede-gwedemaga pa mena ki pokere papa sipi yo papa gote mu kwakwarepumaga ki mu temupu umamawa iwa. Iyapana bautagubu mu giritamawa pasutamawa ade bita ebo ebo mu tagemawa.³⁸ Mu tawamaga kamadumpu gwabau ade kweyau igida yauda iwa. Mu dai ka ragu ukwapamawa ade dai ka urubau ukwapamawa. Waira yau ragidai mu beramaga ka berokoi ko suma sumatagamawa ragidai ki mu beramaga ka bagi supasupai kawayaya ki pokere mu yewe idiwana watai mu nene ka pa mena.

³⁹ Iyapana yau kuduba mu suma-maga ka ragi-ragi kawayaya ki pokere Mamanuga God mu simaga tepapiyawa ade mu mamamamaga wagawa. Mu bagi kawayaya kwaetagamawa ko e mu badidi gwaiyabatapu ki mibai mo mu eba bananamupu,⁴⁰ mibai ka ororeya mena ka Mamanuga God nu karako idiwei ragidai nu nene wainapupu gwede bagi kawayaya mosi nu nene tapu ki pokere oragai sumatagamawa ragidai nu raurunimana yabiritagamana ki nana ka eba baganai. Mamanuga God e nuwaiya ka nu yo mu ewapuru e badidi wainapupu ki yadamu ade ewapuru mena e nuwaiya wainapiyau ki makeya idiwomu.

12

Mamanuga God e munuiyoma wade supasupaniyau

¹ Suma ragidai ropani kawayaya naiya popotagubu mu karako oroguma maba nu kwagaranimpu eminiyamu idiwu ki pokere

gwedegwede kuduba nu kwakwarepunuga tainipiyau ade bigi ki garugaru mena nu umeme dokodokoniyau ki nu rikapamu manako nu nuwanuga notanuga eyaka mena nisi kandamu katamuru yabaranugu ki deneya deni mena garupamu kaigamu. ² Nu sumanuga kerarai ka Iyesu e mena ade e mena pokaiya ka nu sumanuga mibai mete kirau ki pokere e mena empomu ade nu yabunuga e mena naureya uburono. E ripa korosi naureya powagana ki e yabareya buri empupu ki e eba midimamawena nitaisiniwena. E ewa mamama kawayu bananapana ki mena wainapiyawa ki pokere e giruru maba ki kobaiya tewena ripa korosi naureya powena manako karako kema kawareya tondau apunai Mamanuga God e madaneya e idai garu deneya tondau.

³ Wi bita yo nuwaboya banana-piyamu manako ki pokaiya wi notaga kauwagana kwaewagau ade wi wairoroigamana kwaiwagamu ki ka iyapana bera berokoi kwaetagamawa ragidai Iyesu bameya badidi kwae-tagamawa e giripamawa pa-sumawa ade bita yo midi makari ebo ebo e kweyamawa ki wi wainapiyoi idiwoi. ⁴ Wi berokoi mete kandeiwagamu ki ka ragiragi kawayu, ko ade wainapumuri; Wi mosi ki pokaiya eba popoigubu ade wi daraga eba kawapu. ⁵ Wi ka Mama-nuga God e munuiyoma ko e wi togi-niyana yonai naiya mena wagubu ki wi notaga gogawena bo? E yona yau wagubu ke;

‘Gubagani, kau Kaiwawogi nau uburani kau wade supasupaniyani ki kau naigida mena wainapi,

ade nau uburani kau nakariniyani ki kau notagi
eba kauyagisi,

⁶ mibai ka gwedewau nau nota kwarikwarisita-
makani,

ki nau mu mete wade supasupa-tamakani,

ade gwedewau nau mununiyoma mu
tadebuwani,

ki nau wade supasupatamana ki nana bita mu
mete tageyani.'

⁷ Wi bita yo midi makari banana-piyamu ki ka
wi notaga eba kauyagisi ko wi eyaka eyaka nota
yau notapu-muri; 'Mamanuga God e munui sidibu
ade nau wade supasupasiniyau ki pokere nau
ragiragi yau bananapuwani ki ka baganai.' Mibai,
inamama kuduba yewe wairau mu mete kina mu
munu-muguma inako wade supasupa-tamiyamu.

⁸ Mamanuga God e munui-yoma kuduba wade su-
pasupatamiyau ki pokere e wi eba wade supasu-
panibena maba ki ka wi eba e munuiyoma mibai
ko wi ka yawata kawakawareya wenatagubu
ragidai ki mu maba. Ko wi ka eba yawata
kawakawareya wena-igubu.

⁹ Nu mamanuguma
kaina yewe wairau nu wade supasupanimupu
ki ka nu denai mu wiwiratampi. Ko wainapu-
muri; Mu kuduba ka erida ko nu Mamanuga
Mibai e ka kawaya esida ki pokere nu e naigida
mena wiwirapomu ade e umunui yodomu. Nu
inako kwaigomu ki ka nu iya bagi kawaya idi-
womu.

¹⁰ Nu mamanuguma yewe wairau mu
mubo wainamupu baganai ki makeya mu mara
eba rowarowa nu wade supasupanimawa, ko
nu nubo baginuga nene ka Mamanuga God nu
wade supasupaniyau da e taneya bagi kawaya

tondau ki maba nu e mete inako idiwana ki nana. ¹¹ Nu mama-nuguma nu wade supasupanimana ki nana bita negeyamu ki makeya ka nu mamama eba wainapemei ko nu nuwaboya wainapemei. Ko mu wade supasupanimoto kewoyagisi eweya ki ka iya supasupai ade nuwabagi nu rabinanugu mibai kiroto.

¹² Ki pokere wainapumuri; Wi idaga nubatagubu ki roronatamuri genge-mupumuri, ade rwi amataga boniboni-tagubu ki taisi rorororonaiwagi damda ubumuri. ¹³ Yawata kwaiya eba kaiwagi kwaenda wi tainipumuri paere manako wi kerapuga rokowena ki dagupumuri. Ko wi yawata supasupai mena kaiwagi da wi kerapuga rokowena ki iyayagisi.

Nu Mamanuga God eba tagararapamu

¹⁴ Wi iyapana kuduba paunamugu nuwabagi rabineya supasupai naigida mena kwaiwogoi ade Mamanuga God e nene mena idiwoi. Iyapana gwedewau mu nuwamaga notamaga eyaka mena Mamanuga God nene inako eba idiwono ki ka mu nu Kaiwawonuga eba empomoto. ¹⁵ Wi paerega ki denai bita wibo wadamana ko ki ka Mamanuga God e rikapupu deni mena wi wadinibu bagi, ki pokere wi kwayubaga naigida mena kwaiwogoi kwaenda da gwede mosi baiyagisi wi kerapugau yadini manako Mamanuga God wi nene kwaewena ki wi tagararapumuri. Ade wi eyaka eyaka wi kwayubaga naigida mena kwaiwogoi kwaenda iyapana mosi wi paunagau e gagayai ki gwabiyara maba yadini baiyagisi igida yauda wi pasuniyoto kayayagisi. ¹⁶ Wi kwayubaga naigida

mena kwaiwogoi kwaenda da wi paunagau iya-pana mosi taku maba igida yauda umono. Ade wi kwayubaga naigida mena kwaiwogoi kwaenda oragai apunai Iso e kwakware-pui ki iyai nene wainapiyawa ki maba wi mete inako kwaiwagi. Apunu Iso e mamai uburana puyo e kweyana wagubu ki e eba wainapupu ko e wetei mebu bani kupana ki mena wainapupu ki pokere puyo bagi kawayaya ki e yowai bauwena wadubu. ¹⁷ Apunu ki e bususui wi kataigau; E ewa bauwena e puyoi ki wadana ki nana e mamai genepupu ko e mamai ororeya mena puyo ki e yowai kwebu. Apunu Iso paerepupu ki e wadana supasupa ki nana mibi yadi kwaewagawa ko e kwaewena siyasiya ki wadana supasupa yawatai mo pa mena.

¹⁸⁻²¹ Naiya takari kawayaya tawana Isiraero rigidai kweya Sainai kerareya bautagubu ki ka mu kweya ki kawareya mata nonarai warapiyawa emupu, madegau tawana sisipu umapu emupu, oroguma pinai kawayaya kawapu emupu, ade nusuru kawayaya gipiyawa ki mu mete emupu. Mu ki kuduba emupu manako bawiwi wagubu wainamupu ade bonana mo kawapu wagubu ki mu mete wainamupu. Mu bonana ki wainapa-mawa ka mu kudu ebatau wainamupu manako genetagubu da mu bonana ki ewa mo eba wainapamana ki nana, mibai ka bonana ki wagubu ke; 'Kweya yau madaneya eba kebomuri. Eba iyapana wi mena ko wi papaguma mete kina mu kerapumaga kwaipomoto kweya yau tainipomoto ki ka wi bowa were mu namutamuri.' Mu yabumugere badidi emupu bo wainamupu ki ka gwede kawayaya mosi ki pokere

oragai apunai Mosisi e mete wagubu ke; 'Nau kudu kawaya wainapakani, nau didigurani mete wagau.'

Iyapana ki mu ka kweya Sainai ki bameya bau-tagubu gwedegwede ki kuduba mu yabumugere matarau emupu ko wi ka kweya ki bameya mo eba baigubu. Pa mena. ²² Wi ka kweya Saiyoni ade maramara tondau kaniyau apunai Mamanuga God e naterei Diyerusaremu kunumau ki bameya baigubu. Natere ki rabinaya ka Mamanuga God e aneyaiyoma ropani kawaya eba iyabapamana makai ika mamama nene dibimupu idiwu. ²³ Yabiri Keriso sumapamawa ragidai ki Mamanuga God ubupu e munuiyoma mu tadebu ade mu simaga kunumau okapupu ki karako mamama nene dibimupu idiwu ragidai ki mu bamamugu wi baigubu. Mamanuga God e idai gurai iyapana kuduba nu naurinugu ugwadiniyana ragiragi apunai ki e eya bameya wi baigubu. Ade iyapana naiya yewe wairau bagi supasupai mena idiwa popotagubu manako mu keyaimuguma kayatagubu Mamanuga God mu waditapu bagi mete idiwu ragidai ki mu bamamugu wi mete baigubu. ²⁴ Wi ka tawiri ogayawa apunai Iyesu e bameya baigubu. E pokaiya ka Mamanuga God gwaiyaba waunai negebu ade e darai nu nene kawapu ki nu biginuga kuduba suru-pupu. Keyakeyai mosi dara naureya ka yau kena; Oragai apunai Eiboro e darai kawapu ki mibai ka poyo ko Iyesu e darai kawapu ki mibai ka iya ki pokere bagi kawaya esida.

²⁵ Ki pokere nima karako nu bama-nugu wagau ki e yonai wi naigida mena wainapumuri wetawe-

tara ko eba basarapumuri. Naiya takari kawayaya iyapana e yonai yewe wairau waina-pamawa ko ewa ade tagararapamawa ragidai ki ka mu denai bita wadamana ki mu baibigapamana yawatamaga mo pa mena. Ki maba, karako nima kunumau nu nidiyau ki nu wainapamu ko ade kamadamu ki ka nu aita ewa bita kawayaya daganani esida bananapamu. Nu bita ki baibigapamana yawatai mo pa mena. ²⁶ Wagubu apunai naiya wagubu ki makeya ka waira kuduba e bonanai pokaiya geyageyawena. Ko karako ka e gwaiyabawena, wagubu ke; ‘Mara mosi ka nau waira ade kwisikwisipani. Eba waira mena ko kunuma mete kina.’ ²⁷ E ade kwisikwisipana wagubu ki mibai ka e gwedegwede kuduba orageya mena yamanapupu nu yabunugere empemei ki e ade kwisikwisitamini da gogatagisi ko gwedegwede kuduba eba emitame-me i ki mu watamugu mena idiwono ko eba geyageyatagisi.

²⁸ Nu Mamanuga God e gari rabineya e kasiyarai pokaiya kaiwana idiwana watai ki eba geyageyayagisi bo gogayagisi ki pokere nu Mamanuga God mayapamu wiwirapamu ade e nu mamamanuga wagana ki nana parau-pamu e si esida tepapamu. ²⁹ Wainapu-muri; Mamanuga God e ka mata nonarai maba uburoto gwedegwede kuduba pasutamini uratamini rerewara.

13

Mamanuga God nene idiwomu

¹ Wi sumaga ka eyaka mena ki pokere deni deni nota kwari-kwarisi kasiwaraiwogoi idiwoi.

² Iyapana gogoi dai wi daiyoga baitagisi ki ka wi mu diriwa-maga kwaiwagi. Nau nidiyani wainapumuri; Iyapana dai inako kwaetagubu ki ka mu aneya diriwa-maga kwaetagubu ko ki mu muga eba kataimugu. ³ Iyapana dai dibura rabineya idiwu ki wi mu wainatamiyoi, ena, wi gwe mu mete ewapuru dibura rabineya idiwu maba inako wainapiyoi. Ade iyapana bita yo midi makari banana-piyamu ki wi mu mete wainatamiyoi, ena, wi gwe mu mete ewapuru bita yo midi makari bananapiyamu ki maba inako wainapiyoi.

⁴ Ridi yo apunu anikatagamu ki ka bagi kawaya ki pokere anika eba simuri siyasiya. Mu anikatagubu ki ka mu naigida mena deni deni kwayuba kasiwaratogomono idiwono ko eba taku maba asusu igida yauda iwono bo rauru kawakawara kasiwaratogomono iwono. Iyapana gwedewau inako kwaetogo-mono ki ka Mamanuga God e idai gurai mu naurimugu ugwaditamini ragiragi.

⁵ Wi nuwaga notaga bowa madai kawareya eba ukworono ade gwede-gwede dai kawareya tepamana ki nene eba wainapiyoi. Gwedegwede wi bamagau kawaitau bo maraitau ki ka eba gwedei mete kina, mibai ka Mama-nuga God e wagubu ke; 'Nau wi mo eba kamadiniyani ade nau wi mo eba notaganiyani.'

⁶ Nu nuwanuga notanuga eyaka mena pokaiya yabarayabara iwagamu ke; 'Nau Kaiwawoni nau waitasiniyau ade togisiniyau ki pokere nau kudu eba wainaponi.'

Iyapana mosi eba baiyagisi nau girisiniyoto. Ki pa mena.'

⁷ Yabiyabiri ragidai Mamanuga God e yonai wi nidimawa kabukabuwa yamawa da popotagubu ki mu badidi maba idiwa ki wi wainapiyoi ade mu badidi maba sumatagamawa ki maba wi mete inako sumaiwogoi idiwoi. ⁸ Iyesu Keriso e ka mara yomi, mara karako, ade mara ewa e wateya mena mara-mara tondau kaniyau.

⁹ Kabuwa ebo ebo kudubi kwaki ki wi eba wainapiyoi kwaenda wi kerapugau yadini yawata supasupai kaiwu ki paerepumuri yawata kwaiya kaiwagi. Nu paerenuga ki denai bita nubo wadamana ko ki ka Mamanuga God e rikapupu deni mena nu wadinibu bagi ki pokere e kwaewena ki mena nu wainapomu yamomu ki ka bagi kawaya. Ki pokaiya ka nu nuwanuga notanuga ade nu mibinuga mete ragiragiyagisi. Ko iyapana gwedewau bani nene kaisi ebo ebo kwaetagamu bo gora ebo ebo tamu ki mena notapiyamu ki ka mu kaisi-maga bo mu goramaga ki pokaiya waita bagi mo eba bananapomoto.

¹⁰ Yona mosi ka yau kena; Mama-nuga God e puyo kweyamana watai waunai mosi yamanapupu nu nene tapu, ko e bameya dobopiyamu ragidai yewe wairau tawa oragai rabineya upitagamu ki mu kwaitana wata ki kawareya nu mete eba dibipamu puyo e kweyamu. Pa mena. ¹¹ Mamanuga God bameya dobopiyamu ragidai mu kawai-maga e ka papa darai ki wadau tawa rabineya 'Mamanuga God e Watai Tanai Kawaya' ki wateya kaniyau iyapana bigimaga nene puyo tarau. Ko papa

naumpu mu midimaga kwakwarepu-maga ki mu tepiyamu gari tagaiya pasutamiyamu uratamiyau rerewara. ¹² Ki maba ka Iyesu e mete kina gari tagaiya powena iyapana kuduba nu biginuga surupana wadiniyana bagi ki nana e eya iyai tapu ade e darai nu nene kawapu. ¹³ Ki pokere nu mete kina karako gari tagaiya e bameya kaigamu manako iyapana e simpu siyasiya wereyakauramupu ki maba mu nu mete inako nidinimoto siyasiya wereyakauranimoto ki ka baganai. ¹⁴ Nu maramara idiwana kaiwana naterei mosi yewe wairau pa mena ko nu mara ewa bau-wagana naterei ki nene nu yabu tamemei e nawanai idiwei.

¹⁵ Ki pokere nu Mamanuga God e si Iyesu pokaiya maramara esida tepapomu idiwomu. Nu inako kwaigomu ade nu umununuga pokaiya nu sumanuga Iyesu bameya ki matarapomu ki ka nu puyo mibai Mamanuga God bameya tamei. ¹⁶ Wi upi bagi ebo ebo kwaiwagamu ki wi eba kamadumuri ade deni deni waita kasiwaraiwogoi idiwoi mibai ka upi inako ki ka puyo maba Mamanuga God bameya ade ki pokaiya ka e wi mama-maga yagisi.

¹⁷ Wi yabiyabiriguma ki wi mu wiwiratamiyoi ade mu umunumaga wadoi mibai ka mu maramara kemora nawaru wi kwayubaniyamu idiwu. Mu upimaga supasupai bo eba supasupai ki mu muga aita ewa Mamanuga God bameya matarapomoto. Wi mu umunu-maga wadoi ki ka mu upimaga ki wi wadumuri tekateka da mu mibi mamamai upitogomono, ko wi inako eba kwaiwogoi ki ka mu nuwaboya rabineya upitogomono

manako ki pokaiya ka wi iyaga eba supasupayagisi.

¹⁸ Nu rabinanugu nidiyau wirawira ki kabuwaniyau da nu paere mo eba kwaigibi ko wi nu nene guriguriwogoi mibai ka nu nuwanugu ka maramara bagi supasupai mena upigamana waina-pemei. ¹⁹ Nau wi bamagau ade bau-sugana ki nana wainapakani ki pokere nau ragiragi kawaya wi nidiyakani da wi nau nene guriguriwagi da Mamanuga God uburoto nau yawatani garugaru mena yadini supasupa.

²⁰ Nu Kaiwawonuga Iyesu e ka e eya pa-paiyoma sipi mu Kwayubatamiyau Apunai Bagi Kawaya. E nu nene powena ko Mamanuga God gwaiyaba waunai wagubu ki pokaiya ka e ade iyawena kipu ubupu. Iyesu e darai pokaiya ka Mamanuga God kawapu maramara tondana kaniyana ki gwaiyabai nu negebu. ²¹ Nuwabagi Negeyau Apunai Mamanuga God e karako wi waitaniyoto da e nuwaiya wi badidi kwaiwagamana wainapiyau ki puyoi bagibagi kuduba e wi negeni manako wi puyo ki pokaiya upi kwaiwogoi. Ade e Iyesu Keriso pokaiya nu eyaka eyaka nu rabinanugu mete upiyogono da e nuwaiya badidi mamamapiyau ki makeya makeya nu rabinanugu wenayagisi. Keriso e si nu maramara kawareya kawareya esida tepapomu yamomu. Ki mibai.

Parau siyarai.

²² Kowaniyoma, nau wi toginiyana yonai eba rowarowa yau okapuwani ki wi naigida mena

wainapumuri weta-wetara ko wi midiga eba to-gayagisi. ²³ Nu waretanuga Simosi dibura rabineya tondawa e gudui mu kwaimupu manako e bauwena kayawena ki sisiyai nau wainapuwani ki pokere nau karako yona ki wi kabuwaniyakani. E garugaru yewe baiyagisi ki ka nau e bananapani manako nau yo e ewapuru wi bamagau ika baigamu wi eminiyamu.

²⁴⁻²⁵ Wi yabiyabiriguma kuduba ade Mamanuga God e iyapanaiyoma kuduba ika idiwu mete kina ki nu paraunuga yau mu tademuri. Tawana Itari ragidai kuduba nu mete yewe idiwei ki mu mete wi parauniyamu kawaya daganani wi bamagau.

Wi paerega ki denai bita wibo wadamana ko ki ka Mamanuga God e rikapupu deni mena wi wadinibu bagi. E karako waitaniyoto da e wi nene kwaewena ki mibai wi naigida mena kataiwagi wetawetara.

Nau yonani ika kewowena. Kaiwa kaiwa.

IYA YONAI
The New Testament in the Umanakaina Language of
Papua New Guinea
Nupela Testamen long tokples Umanakaina long
Niugini

Copyright © 1999 The Bible Society of Papua New Guinea

Language: Umanakaina

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2012-10-23

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source files dated 31 Aug 2023

92bb28a8-6181-5bd4-a67f-1906ab635008